КПСС XXIII СЪЕЗДА—КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ

ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДIАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 121 (4134). ШОАТТА, 9 октябрь, 1965 шу. Мах 2 кап.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЭКОНОМИКА ДIАХО ДЕГIАЙОАЛАЯР ДУХЬА

Коммунистически парте а советски халкъо а коммунизм хьалъяра лоаттабеча къовсаме йоккха моттиг дIалоацаргья укх деношка хиннача КПСС Центральни Комитета Пленумо. Цун решенеша ювц промышленноста доалделгеи планировании дIахо тоаяра проблемаш, хьаделл социалистически индустрии еррига вай экономикен дIахо дегIаяра, коммунизма материально - технически база хьаяра, Советски паччахьалкхен низ чIоагIбара, бахача наьха вахара хьал тоадара наькъаш.

Советски наха чIоагIа дегаш раьза а долаш къоабалъю КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш, городашкара а юрташкара а къахьегамхой, предприятей, колхозий, совхозий бIарчча коллективаш парте аргIанарча XXIII съезда сийна къахьегама вахте увтт.

Сентябрьски Пленума материалаш тIа белгалдаьккхача тайпара шоай хьамсарча парте хьалхленца советски наха хьинаре къахьегар бахьан долаш тIеххьарча шерашка чIоагIIа дегIаенай советски промышленность. Семилетка шерашка лика лакхбеннаб производства боарам, планах лийрхIачул сихагIа дегIадоагIа промышленноста хьалха латта доакъош. БIарчча керда промышленни районаш хьаяьй цу шерашка къаьстта мехка малхбоалехьарча доакъошка. Планах лийрхIар 80 процент мара йоацача 84 процент лакхлургба семилетка шерашка производства боарам, пхи эзари ах эзари совгIа я цу шерашка хьал а яь болх бе йоалу йоккха промышленни предприяти, чехка дегIайоагIац латт гIишлошъяра индустри.

Промышленность дегIаярца лакхлу советски наьха вахара хьал. Доккхий гIулакхаш даьд партеи Советски паччахьалкхенои баха нах эшаращца Iалашбара а тIеххьарча шерашка. Болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш лакх а деш лоацдаьд балха ди, алапе минимум лакхъяьй, налогаш дукхача наха геттара дIаьяхай, дукхачарна лохъяьй, колхозхошта пенсеш тела доладаьд, дикагIа Iалашбу баха нах промышленни товараща.

Цхьабакъда, карагIдаьннарех кхоачамбаь Iе йиш яц советски наьха. Коммунизм хьалъяра хьашташа дIадех индустри дIахо кхы а сихагIа дегIайоалаяр, промышленни производство тоаяь эргаяккхар, продукци дукхагIа арахецар, цун дикал лакхъяр. Вай индустре масштабашеи торонашеи увттаду еррига производство вIаштIехьъяккхарпеи цунна кулгалделга а планировани елга а тоадарцеи дувзаденна дола чоалхане дешаш.

Пленуме белгалдаьхача тайпара, хIанззалца хинна промышленноста доалдара системеи (совнархозаш) экономически балха юкъера кхоачамбоацараши хIанзарча хьалашта а производительни низаш дегIадаккхара боарама а маэшара, вай общественни система толашагIа хиларах бизза пайда эца торо луш яц.

Промышленноста доалдарах доахкача керттерча кхоачамбоацарех цаI лаьрхIад Пленумо экономически методий наькъаца доалдара, меттел администрировани яр. Предприятешка боахама расчет дукхача лаькъе формально лелаяьй, боахамий бокъонаш телхаяьй.

Иштта гIулакхаш дIахо леладе йиш ца хилар массане а кхетадеш да. Цудухьа КПСС ЦК сентябрьски Пленумо соцам баьб промышленноста доалдара система хувца а керда доалдара управленеш вIашагIйохка а аьнна. КПСС ЦК Пленума соцам тIа йоах:

«ДIахо а промышленность дегIайоалаяра, общественни производства эффективность лакхъяра, технически прогресс сихъяра, национальни доход дегIаахара темпаш лакхъяра, цу ларда тIа советски халкъа вахара хьал тоадара планироване методаш дикагIа хилийта, промышленни производства экономически стимулировани лакхъе, предприятей балха итогаш тоаяра болхлой материальни безам тIабахийта беза.

ЦК Пленумо диза даргдоацаш лерхI промышленноста отраслеви принципах доал делга вIаштIехьдаккхар, промышленноста доакъой союзно - республикански еррига союзнии министерстваш яхкар».

Цу тайппара отраслевой принципах вIашагIдол промышленноста доал делга. Цхьабакъда, промышленноста доал дара отраслевой принцип юкъейоалаяр, хьалха совнархозаш яхкале хиннача хьалашта механически юха тIадахар лархIа йиш йолаш дац. ХIанзара отраслевой управлене система планироване кердача принципай, производства экономически болх лоархIаме лакхбара ларда тIа хьаеш я. Цу система цхьан тардолийт лакхера Iоду централизовании кулгали боахама оперативно доал дара предприятей бокъонаш шерьелгеи.

КПСС ЦК Пленумо декхар оттадаьд предприятей боахама инициатива мамогга шеръяр, болхлой къахьегама материально безам тIабахийтар, боахама расчет, мах, пайда, кредит санна йолча средствай новкъосталца экономически стимулироване системах шерра пайда эцар.

Пленумо белгалдаьккхад промышленноста доалдара отраслеви принципашка довларои производство дегIайоалаяра экономически рычагаш чIоагIъярои экономика дIахо дегIайоалаяра лоаттабеча къовсамера партийни организацейи ведомствайи лоархIам кхы а лакхбергхилар. Иштта новкъостал дергда цо беррига организаторски, политико-массови ,партийни болх тоабара. Общественни къахьегама овсарле лакхъяра экономически стимулаш социалистически экономика дегIайоалаяра бола боккха низ хинна ца Iеш къахьегамхошта коммунистически кхетам балара средство а я. Пленуме белгалдаь гIулакхаш чакхдахаро торо хулийтаргья, иштта советски паччахьалкхен экономически низ чIоагIбе, бахача наьха вахара хьал тоаде, коммунизм хьалъяра декхар кхоачашдеча керда толамаш даха.

Партийни организацей керттера декхар да промышленноста болхлошта, берригача советски наха КПСС ЦК Пленума решенеш дIайовзийтар. Уж решенеш вахаро ше хьалхаяьха а болхлой класса, берригача къахьегамхой хьашташ маяххара а хилар, царна хетараш, дагалаттараш, уйлаш теркалъеш хилар дIадовзийта деза къахьегамхошта. ХIара советски саго производство эргаяьккха тоаяра хьакъехьара ший бехктокхам кхетабергбола гIулакх вIаштIехьдаккха деза, кхы а лакхагIа айбе беза социалистически яхьа лоархIам, мамогга дегIайоалае еза къахьегама хьакъехьара моральни стимул.

ХIара фабрике, заводе, мехкдаьтта промысле, колхозе, совхозе ювцаш я Пленума решенеш. Шоай балхацара кхоачамбоацараш гучадахара а, уж дIадахара де дезараш белгалдахара а тIаберзабаь бе беза из болх.

Iалаьмате чIоагIа раьза хинна тIайийцай советски халкъо КПСС XXIII съезд гулъярах йола решенеш. Ленински парте съезд советски общества вахаре керда этап хьаеллаш йола йоккха событи я. КПСС аргIанарча съезда кердача къахьегама толамашца накъабахара тIахьеха беза республика къахьегамхой.

Беррига низ тIабахийта советски экономика дIахо дегIайоалаяра парте де лаьрхIа гIулакхаш кхоачашдара.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Юртбоахама продукташ кийчъяра план ханал хьалха кхоачашъяра социалистически яхье а яьнна дика толамаш даьхад Урус - Мартана заготконтора коллективо.

ЦIекий, фуаш, тха кийчдара нийс бетта план кхоачашъяьй цо. Укх шера хьалхарча ах шера планал совгIа итт эзар сом заготовительни оборот йир заготконторо. БархI бетта 60 эзар сом пайда хиннаб цунна.

Дукха ха йоацаш болх бе йолаеннай сомех сок йоаккха керда цех. Дийнахьеи буси 250 центнер сом чакхбоаккх цо.

Баьца дaараш берхIала дохкара план а кхоачашъяьй хIанзале.

М. МАГОМЕТОВ.

Статуправлене хоам

1965 ШЕРА 9 БЕТТА РЕСПУБЛИКА ПРОМЫШЛЕННОСТО ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ИТОГЕХ

Нохч-ГIалгIайчен промышленни предприятей коллективаша, семилетка тIеххьарча шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяр духьа къовсам а лоаттабеш, 1965 шера 9 бетта план промышленни продукци арахецара 101,5 процент кхоачашъяьй.

1964 шера 9 беттачул 9,3 процент дукхагIа арахийцай промышленни продукци. Цу даькъе:

мехкдаьтта доахача промышленносте — 33 процент,

машиностроенеи металлообработкеи — 15 процент.

химически промышленносте — 11 процент.

Промышленни продукци арахецара план кхоачашъяьяле а, дукхача предприятешка бизза пайда ийцабац йолаш йолча торонехи кхоачамехи. Валови продукци арахецара 9 бетта план кхоачашъяьяц 22 промышленни предприяте, цар халкъа боахама дIа ца луш йисай 3,2 миллион сома маьха продукци.

9 бетта план кхоачашъяри промышленни продукце лоархIамегIара тайпаш арахецалга дегIадари хьахьокх укх даннеша:

	1965 шера 9 бетта план кхоачашъяр	1965 шера 9 бутт 1964 шера 9 беттаца нийсбича (проценташ).
Мехкдаьтта	100,9	133
Газ	102	148
Ацетон	99,7	80
Полиэтилен	128	122
Болат	102	98
Мехкдаьтта аппаратура	97	108
Насосаш	88	96
Электроэнерги	103	103
Етта кирпишк	103	106
ЦIен тIа юлла кирпишк	93	82
КIир	98	96
ВIашагIйоахка аьшкабетонни конструкцеши оатхалаши	94	113
Мебель	98	131
Кога гIирс	103	99
Кондитерски хIамаш	96	95
Маьлхех-булкаех йола хIамаш	98	99,8
Макаронах йола хIамаш	95	91
Консерваш	87	97
Дулх	86	98
Маршах-ветчинах йола хIамаш	102	105
Бежан даьтта	105	114
Щенача шурий продукци	100,9	106
Йий	100,2	102

Промышленни предприятешеи Iилма-тохкама организацешеи балхаш даьд производства технически боарам лакхбеш, комплексни механизацеи толашагIйолча технологеи даькъе, производство вIаштIехьйоаккхилга тоадеш.

Мехкдаьтта доахача промышленносте дIахо балхаш даьд хий, газ, фо чудахийтара наькъаца тIоанашта искусственни воздействи яра процессаш юкъекхувлаш.

Бурув тохача — спуско-подъемни операцешта механизаци яра балхаш даьд. ДIахо а дийттад бурув. жагийи эIамигьяьи диаметраш йолча осташца, алмазаш а дехкаш цхьан шарошечни осташца.

Технически прогрессе хьинаре дакъа лаьцар изобретателашеи рационализаторашеи. 9 бетта юкъейинхьай ворхI эзар совгIа предложеня. Предложенеш юкъеяхьарах кходаь ахча 4 миллион сом совгIа хилар.

Цунца цхьана 9 бетта керда техника юкъекхахьареи Iилма - тохкама балхаш дареи план еррига а кхоачашъяьяц.

Промышленносте къахьегама овсарле лакхъяра план тIеххоачашъяьй. 1964 шера цу ханна хинначунца нийсйича 6,6 процент лакхъеннай из.

ХьалхагIе а даьча лоархIамех, продукци арахецарга бода мах плана совгIа лохбарах кходаь ахча 1,5 миллион сом гаргга хургдолаш да.

Цхьабакъда, дукхача предприятешка болх во байт керда оттаьча производственни мощносташка, кхоачамболлаш пайда эцац керттерча производственни фондех. Республике кIезига яц накоплепей планаш кхоачаш ца еш, рентабельно болх ца беш, дикал лоха йола продукци арахецаш йола предприятеш.

КПСС ЦК сентябрьски пленумо дегаш гIоздаьха болча республика промышленноста болхлоша чIоагIа творчески къахьег семилетка тIеххьарча шера заданеш кхоачашъяр духьа, КПСС XXIII-ча съезда дика накъа бахара кийчо ю.

Нохч-ГIалгIай АССР Статистически управлени.

Тха болх а тоалургба

ЧIоагIа раьза хинна тIайийцар тха участка коллективо сентябрьски пленума соцамаш. Тхона а Iаткъаш дар хIанз промышленноста деча кулгалца цхьацца кхоачамбоацараш хилар. Къаьстта во латтар фабрика кхоачам лоаттабара гIулакх. Иштта, каст-каста хьовзам хул тхона маьха дай а долаш дикал лакха йолаш дола кIадаш, фурнитура, машинаш, запасной оатхалаш боаггIача боарамах ца лоаттаярах. Пленуме дийцача тайпара промышленносте хувцамаш хиначул тIехьагIа уж кхоачамбоацараш а дIадаргда аьнна хет тхона.

Парте ЦК пленума сийна ханал хьалха кхоачашйир тха участка коллективо нийс бетта план, хIаьта Октябра сийна керда социалистически декхараш тIайийцад. Ханал хьалха кхоачашъе лаьрхIад итт бетта задани.

А. НЕВЕНЧЕНКО,
№ 1 йолча фабрика пошивочни цеха № 2 йолча участка мастер.

Сихде кхашкара балхаш

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеша дегаш ай а даь ханнахьа кхашкара балхаш чакхдахара тIагIертта къахьегаш ба юртбоахама къахьегамхой.

5-ча октябре 72 эзар гектара тIара силосаи ялатийнеи лаьрхIа хьажкIаш чуийцай республика колхозашеи совхозашеи, плана 71 процент хул цох. ТIаккха ялатийна лаьрхIа лерттIа кхьча яьнна хьажкIаш 16,8 эзар гектара тIара хьаяьхай.

Дукхача районашка укх шера дикагIа вIаштIехьдаьхад хьажкIаш чуэцара балхаш. Бакъда, Наьсарен районе 5 эзар гектара тIареи Сунженски районе 5,4 эзар гектара тIареи мара чуийцаяц хьажкIаш.

Укх тIеххьарча пхе дийнахьа ялаташ дIачуийдеча пункташка 6225 тонн ялатий дIаденнад. Сунженски района боахамаша 630 тонн, Грозненски района боахамаша 303 тонн, Шаьла района боахамаша 652 тонн мара дIаденнадац ялаташ.

Шекара свекла 51 процент хьаяьккхай. Из культура чуэцача хьалха латт Урус-Мартанеи Гудермесеи районий боахамаш.

85 эзар гектара тIа дIадийнад гурахьа дувш дола ялаташ, цунах хул 52 процент. Агротехнически дикагIа йола ханаш дIаухийташ латт. Бакъда, Сунженски районе 37 процент, Наьсарен районе — 48, Урус-Мартана — 44, Шаьла районе 41 процент мара дIадийнадац гуйран ялаташ.

1965 шера 5-гIа ОКТЯБРЬ ТIАНХОАЧАШ ЮРТБОАХАМА КУЛЬТУРАШ ЧУЭЦАРА, ГУРАХЬА ДУВ ЯЛАТАШ ДIАДЕРА, ЗЯБЬ АХАРА ХЬАКЪЕХЬАРА СВОДКА

(планах проценташ)

Районаш	ХьажкIаш	Шекара свекла	Гурахьа дув ялаташ	Зябь
Ачхой-Мартана	88	48	67	25
Ведана	40	—	29	16
Грозненски	78	33	62	46
Гудермеса	89	66	57	63
МалгIабика	52	47	56	37
Надтеречни	90	—	51	40
Наьсарен	47	27	48	15
Наурски	88	—	65	47
Ножай-Юрта	31	38	50	16
Советски	13	—	—	—
Сунженски	52	—	37	54
Урус-Мартана	87	61	44	53
Шаьла	70	52	54	42
Шелковской	82	—	41	34
«Грозвино» яхача объединене совхозаш	91	—	67	36
Консервни промышленноста объединене совхозаш	83	—	35	32
«Скотооткорм» яхача треста боахамаш	86	—	54	30
Республика юртбоахама опытни станцеш	78	59	30	67
Еррига республике	71	51	52	42

Шекара свекла дика хьувкъаяьй «Южный» яхача совхозерча Амирханов Сайпе звено коллективо. Шоаш доал деш хиннача 35 гектарах хIаране тIара 400 центнер шекара свекла чуэц звено членаша.

Сурта тIа: звеньевой С. Амирханов (аьттехьа), тракторист Абдул-Хьамид Адсаламов.

Н. Кобнашвиле сурт.

КРЕМЛЕ ХИННА СОВЕТСКО-МАЛИЙСКИ ПЕРЕГОВОРАШ

Кремле 7-ча октябре чакхъяьлар Судански союз — РДА яхача парте генеральни секретараца, Мали Республика президент а правительства председатель а волча Модибо Кейтаца а малийски партийни паччахьалкхени деятелашца а хинна КПСС-еи Советски правительствои переговораш.

Советски оагIонгахьара переговорашка дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК Хьалхара секретарь Л. И. Брежнев, КПСС ЦК Президиума член, СССР Министрий Совета Председатель А. Н. Косыгин, КПСС ЦК Президиума член, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. И. Микоян, кхыбола официальни нах.

Малийски оагIонгахьара переговорашка дакъа лоацаш хилар Судански союз — РДА яхача парте генеральни секретарь, Мали Республика президент а правительства председатель а вола Модибо Кейта, Судански союз — РДА яхача парте политически секретарь Идрисса Диарра, Судански союз—РДА яхача парте къаман политбюро член, юстице министр Мадейра Кейта, Судански союз — РДА яхача парте къаман политбюро член, министр — кхыча мехкашцарча гIулакхашта вола делегат Усман Ба, кхыбараш.

ДоттагIалцеи гуччахьеи къамаьлаш деш хиннача переговорашка цхьан бартаца вIаштIехьдаьлар СССР-аи Малийнеи юкъе доттагIалцеи барт - цхьоагIонцеи леладу гIулакхаш дIахо дегIанхувлара дешаех шинна а оагIонна хетараш, цига дийцар КПСС-аи Судански союз — РДА яхача партенеи юкъера бувзамаш дIахо чIоагIдара дешаш, иштта дIа-хьа дагабаьлар хIанзарча дунен халкъашта юкъерча дукхача лоархIамерча проблемашта.

(ТАСС).

ЖА ЛЕЛАДЕРИЙ БЕХКТОКХАМЕ ХА

Шелковски района жа леладерий бехктокхамегIа йола ха я хIанзараяр. Iана кечам беш ба уж. Жа леладелга боахама керттера дакъа да тханцига. Цудухьа, цар кийчо ярга хьежжа мара вIаштIехьдаргдац жа дика Iангара дахеи колхозни бюджета доходни дакъа совдаккхеи. ХIанз районе чакхдаьннад Iоахарий хьакъестаделгеи жа Iулаш вIашагIтохилгеи.

ДIадахача шерий практико хьахьекхад, бизза кечам баьча моттиге дерригаш хIана дац аьнна жа Iангара доахилгеи йоккха доход елгеи. Нагахьа санна дIадахача шера 1-ча сентябрага 7,1 процент устагIа дIакъасташ хиннабале, хIаьта укх шера цу ханаца нийсдича 2-эза совгIа кIезигденнад жа къастилга, вешта аьлча 3,1 процент.

Иштта толам баккха йиш хиннай уне дараш дIа а къестадеш жена лерттIа Iунал дарах. ХIаьта «Коммунизмага бода никъ», «Коминтерн» яхача колхозий вIаштIехьдаьннад цхьаккха устагIа ца къастийташ деррига жа Iангара даха. Ши-шегIа вIаштIехьдаьннадац цар из. ДIадахача шера кхычарел дикагIа Iанна кийчделар боахамаш. Хьайбаш леладерий деррига цIенош, желаш, помещенеш дика тоайир, Iа доаккхаргдолчча метте хьатIаэзар кхоачамхиллал доакъар, хьайбаш леладерий опыт йолча кадраех вIашагIъехкар жа Iуй бригадаш, массадола хIама дир жа Iуй культурно-бытови хьалаш вIаштIехьдахара.

Уне дараш Iулашцара дIа а къестадеш жа кхабари Iунал делгеи тоадарах лакхъелар продуктивность. Районе укх шера 3,8 килограмм тха даьккхад хIара устагIан тIера, соахка даьккхачунца нийсдича 800 грамм дукхагIа хул из.

Ала деза, иэзал тха тIакхетарах боахамашта кхы тIа а ялх бIаь эзар сом совгIа пайда хиннал-га. Из бахьан долаш дикка лакхделар жа Iуй къахьегамах луш дола алапи, новкъостал дир къахьегама дисциплина тоаяра.

ГIулакхаш вогIа дар Менжинске цIерахча колхозе. Укхаза 49 процент жа дейр, жа довра районе эггара лакхагIа йола процент я из.

Цу боахаме 100 жийна тIехьа эггара кIезигагIа Iоахарий хьалкхедир, массарел кIезигагIа тха даьккхар хIара устагIан тIера. ХIаьта боккхагIа болча жа Iуша А. Дибизова 100 жийна тIехьа 38 Iаьхар мара хьалкхебанзар, Джемукаева — 62 Iаьхар. Районе эггара лохагIа бола хьокхам ба из.

Цу дерригне уйла ейт тхога укх шера жа дика Iангара дахараи дикача хьокхамашца 1966-ча шера чу доввлараи. Керттердар доакъар да. Цу гIулакха чIоагIа терко еш я еррига тха районни партийни организаци.

Укх шера Iангара баккха безаш 245 — 250 эзар устагIа ба, уж да кхо бIаь гаргга Iул. Царна Iунал де эш эзар совгIа саг. Цар деча гIулакхага хьежжа хургда толамаш а. Хьайбай боахаме хIанз а болаш ба болх тесса делабу нах. Шоашта тIадилла гIулакх лерттIа кхоачаш ца дар бахьан долаш, доакъар а доажаде даьгIенаш а йоллаше тIехкий ден тIа кхоачаду цар жа, цудухьа лоха хул продуктивность а. Аз масал доаладаьдар Менжинске цIерахча колхозах. Белгалдаккханза даргдац, соахкара гIадаташ дIадахара цу колхоза правлене укх шера а хIама даьдоацилга. Iана кхоачамбелга мишта лел хьожача дийнахьа, жа Iуй бригадаш йизза вIашагIйохкара ткъо саг тоъаш вацар цу боахаме.

Практико хьахьекхад, тха толашагIа болча жа Iушта «Шелковский» совхозерча Социалистически Къахьегама Турпалхочоа Эсмухамбетов Наурды Акватовича, «Красный пахарь» яхача колхозерча Баймурзаев Банбекаи Батаев Османаи, «Червленский» яхача колхозерча П. Черепина, Менжинске цIерахча колхозерча Саитов Iаддала карагIдийнна толамаш шешегIа хинна доацилга. Уж карагIдийннад тIагIертта къахьегарах. Шерагара шерага лакхлу цар хьокхамаш. Юкkъера лаьрхIача хIара 100 жийна тIехьара 120—140 Iаьхар хьалкхебу цар, хIара устагIанна тIера 5—6 килограмм тха доаккх. Цудухьа жа Iуй бригадашта керте оттабе беза опыт йола, тешаме бола, коммунистех, комсомольцех, колхоза активах бола новкъостий.

Дукха ха йоацаш КПСС райкома бюро итогаш йир хьайбашта Iана беча кечама. Массарел дикагIа кийчъеннай «Коминтерн», «Коммунизмага бода никъ», «Красный пахарь» яха колхозаш. Цу боахамашка ремонт яь яьннай еррига хьайбаш чудоахкаду помещенеш, хьайбаш леладерий цIенош, хьайбаша Iа доаккхаргдолчча моттиге хьатIаэзад доакъар, кхоачамхиллал нах болаш вIашагIъехкай жа Iуй бригадаш.

Къаьстта ала безам ба са «Коминтерн» яхача колхоза партийни организацехи правленехи. Укхаза дукха хIама да кхыча боахамаша дIаIомаде мегаргдолаш.

Цу боахамера жа Iуй бригадаш хозрасчета тIа яьхай, хьаьккхача продукцега хьежжа лу къахьегамах доагIар, цудухьа жерчий Iулаш леладеча дукхача бригадаша Iоахарий хьалкхеду аьрхIе даха ха кхаччалца. Иштача методах Iоахарий хьалкхедарах дика тIехьале хул. Iоахарий тенна хул, уж кIезигагIа дов. Жа Iушта хов цIунтошца шоай Iа даккха дезилга, цудухьа уж дикагIа кхабара дукхагIа терко ю жа Iуша. Из гIулакх хIанз хьаллаьпад района дукхача колхозаша, (вешта аьлча хозрасчета тIа йоах жа Iуй бригадаш).

Жа Iулаш тоадараи Iалашдараи дика тIехьале луш гIулакх да тха боахамаша шу даьнна жерч укх шера Iулашца дитар. Цу гIулакхо торо хулийтаргья дикагIча фух дола жа Iулаш вIашагIтоха, Iоахарий дикагIа тоадалийта, 100 жийна тIехьа Iоахарий нонагIа хьалкхеде, хIара устагIанна тIера дукхагIа тха даккха. ХIаьта из ма дий КПСС ЦК мартовски Пленумо тхогара дIадехар. Тха районерча къахьегамхоша шоай беррига низ дIалургба дикача хьокхамашца 1965—1966 шераш чакхдахара. ХIаьта цу гIулакха мел эша хьалаш долаш а да тханцига.

И. ПОЛУШКИН,
КПСС Шелковски РК секретарь.

КХАЛНАХ — КОММУНИЗМ ХЬАЛЪЕЧА

Къахьегаш кхалнах боацаш цхьаккха дакъа дац халкъа боахама. Ший бокъонаш яхара цунна карагIдаьннарий нийса мах бара хьабенача наькъагахьа юхахьажар пайдана хургда. ХIамаш бIаргадайнача боккхийча исташа оал: «Лоаман кхалсага кхо да вар хьалха: цаI — новкъостал дехаш из кхайкаш хинна даьла, шоллагIвар — молла, кхоалагIвар — ший хьаштдар цунах де йиш йолаш вола цун шен-да—мар». Цу массане а нохчийн гIалгIайн кхалнаьха вахара хьалаш халача увтталора. Шоаш мел йоккха ха цIагIа йоаккхар цар дика дакъилг бIарга ца гуш. ШариIата законах цунна етта йиш хинна ца Iеш, из йохка а е а йиш яр.

Октябра декреташа цIендаь дIадаьхар кхалсаг общество а дезала юкъе а кIезига лоархIаш хинна капитализма деррига законаш. Материальни, правови, идеологически средствах пайда а эцаш, Советски паччахьалкхено дIададьхар маIача сага нийсса бокъонаш хила кхалсага новкъарле еш хинна хIамаш. Нохчийн гIалгIайн мехкий хьалашка кхалсаг бокъонца лоалара яккхей общественни вахара юкъеозен хала а чоалхане а дар. бIаьшерашка лаьтта бытовой уклад кагъе езаш хилар совгIа, къорIа, шариIата религиозни догмаш дIакховса дезаш хиларца дувзаденна из хиларах. Цудухьа дIаяхача замах юхелисаращца, кхалсагах дына хетаращца къовсам лоаттабара боккха политико-кхетама болх бе бийзар.

Ленински принципащца хьалхле а лелаеш, кхалнахах дола дош вай республикана къаьстта боккхача лоархIаме хилар теркал а деш, республика партийни советски организацеша шоаш хьахиннача хьалхарча деннoшке а денз кхалнах мукъабоахар бIаьшерашка кхийттача набарахи религиозни дурманахи, революционни идеяшца хьалкхебора уж, цар классови сакхетама боарам лакхбора. Партийни организацеша, гIана тIехьа гIа боаккхаш боадонагарей тоIабаь боахкачарей сердалонгей кхетамчей боахар кхалнах, Советски Iаьдала законаш практически чакхдахар дукхьа къовсам лоаттабе Iомабора уж, новкъостал дора царна общественни вахарера, производствера, дезала юкъера шоай моттиг хьалаца. Советски паччахьалкхено доаха толамаши цун нийа чIоагIбалари кхалнаха общественни производствей политически вахарей дакъа лацарца айхха бувзам болаш лоархIар В. И. Ленина. «Советски Iаьдало дIалоладаь гIулакх, — оалар цо, — дIахо дохалургдац, нагахьа санна ерригача Россерча бIаьш болча кхалнаха меттел цунца дакъа лоацаш миллионаш а кхалнах ца хуле».

Из Ленински указани нийса кхоачашъю. Шерагара шерага дукхагIа дакъа лоац кхалнаха общественни производстве. Кхалнах обществана пайдана болча къахьегама юкъеозар — боккхача паччахьалкхен лоархIамера декхар. Вай республикерча халкъа боахаме болх беш 110515 кхалсаг я, просвещене — 6544, культпросветучрежденешка — 1100 кхалсаг. Духхьал цхьан Наьсарен районе болх беш я 4378 кхалсаг. Царех просвещене — 300, унахцIено лораеча — 200 совгIа, торговле—170 кхалсаг. «Электроинструмент» яхача заводе болх беча 780 сагах нийсса ахаш кхалнах ба, царех 270 кхалсаг — гIалгIа.

Завода алхха цхьан сборочни цехе болх беш я 160 кхалсаг. МоллагIча участке болх беш кхалнах бале а тIехдика толамаш доах цар. Масала, «Электроинструмент» яхача заводерча парте кандидати районни Совета депутати йола Н. В. Яшина керте латтача бригадо къовсам лоаттабу коммунистически къахьегама бригада яха цIи яккхар духьа, шоай смении задани даим тIехкхоачашъю цар. Къахьегаме башха-дика толамаш доах заводе болх беча кхалнаха: прессовщицас М. Хаматхановас, протяжницас Т. Хамхоевас, слесара Х. Мурзабековас хIара денна шоай балха нормаш 120 — 130 процент кхоачашъю. Коммунистически къахьегама ударник яха цIи еннай чухьа дувхаду трикотажни баркъаш ду фабрика хьаеча балха боахкача Р. Зазоевайна, А. Кодзоевайна, Т. Мартазановайна.

Наьсарен района къахьегамхоша де а доагIаш сий деш ба юрта боахаме къахьега кхалнах. Шоай социалистически декхараш толаме кхоачашду «Назрановский» совхоза Аьлти-Юртарча отделене дояркаша Барахоева Лемкас, Чегиева Лидас, Сагова Дунас, Торшхоева Зайнапа, Мальсагова Лемкас «Октябра 40 шу» яхача совхоза Долакха-Юртарча отделене Даурбекова Зинас, ТIой-Юртарча Касиева Хьавас. Къахьегама дика толамаш даьхад «Экажевский» совхоза СурхотIарча отделене Iаьсий леладеча Базалаева Либихана. Цо укх шера 7 бетта 102 Iасилг а кхедаьд, деннеи бийсаннеи юкъера лаьрхIача хIара Iасилга 615 грамм дулх тIа а деттадолийт, планах тIаккхетийта дезар 500 грамм мара ца хиннача.

Цул тIехьаюсаш яц «Назрановский» совхоза свинарка Шевцова Елизавета. Цо лелаеча 42 нана-хьакхо 214 хурск яьй, цхьаккха а ца къастийташ дIаеннай уж дIахо кхее, юкъера лаьрхIача хIара хурска дозал 18 килограмм а долаш, планах 12 килограмм хилийта мара ца лийрхIача метте.

Доккха дакъа лоац кхалнаха паччахьалкхенна доал деча. Моттигерча Советашка хоржамаш долча хана районера дикагIа бола гIалгIай халкъа кхо йоI Л. Э. Барахоева, Н. С. Цимбалова, Л. А. Мержоева республика Лакхехьарча Совета депутаталла хержар, райсовета депутаталла хержай 33 кхалсаг, юрта советий депутаталла — 253 кхалсаг.

Цхьабакъда, района партийни органаша дика кхетаду кхалнах къахьегамей общественни вахара юкъеозара даькъе хIанзчул тIехьагIа де дезаш дукха хIамаш хилар. Феодально-байски замах юхедиса хIамаш тахан а тIехьа чIоагIа сакхетам чу доахкаш ба цхьабола нах, кхалнаьха цхьадола дакъа дына мукъах дака да. Цудухьа дIаяхача замах юхедисараш дIадахар духьа лоаттабу къовсам чIоагIбе а керда низаш юкъе а озаш дикагIа йолча методашца лелабе а беза.

Кхалнаха кхетам балара гIулакха боккхача лоархIаме я общественни хьисапе болх беш йола кхалнаьха советаш. 143 кхалсаг юкъе а йолаш 15 кхалнаьха совет вIашагIъеллай Наьсарен районе. Укх тIеххьарча хана цар тоабаьб шоай болх. Царех лархIа мегаргйолаш я Мальсагова Лиза председатель а йолаш йола Аьлти-Юртара кхалнаьха совет, Наьсарен-Воказлера Долакова Зинас кулгалду кхалнаьха совет, «Электроинструмент» яхача завода кхалнаьха совет — председатель В. Пак, кхыяраш. Кхалнаьха дуккхача советаша юрта боахаме болх беча кхалнаьха хьинар айдергдола гIулакхаш леладу, кхалнаха юкъе агитационно-массови болх бу, парторганизацешта новкъостал ду кхалнаьха общеобразовательни политически знанеш лакхъяра деша. Масала, 1964—65 дешара шера кхалнаха политграмота хьехача 18 кружоке дешаш хиннай 268 гIалгIай кхалсаг. Укх дешара шера политически дешара системе дешаш хургья 634 кхалсаг.

Кхалсаг дегIаяра цIенхаштта новкъарле еча хIамаех цаI да ислама хьехамаш, шариIатахи Iадатехи юхедисараш. Кхалсаг доалла лоаттаелга да цар лерхIараш. ХIаьта районе бахача нахах цхьадола дакъа цу гIулакхашта кIал латташ да. Къаьгга хьагучадоал уж кхалнахацарча гIулакхашка.

Шоашта болча пайдана уж гIулакхаш хьаллоаттаду ды лелабеча, фанатикаш болча наха. Масала, СурхотIара Албогачиев Мусий ИбраьхIам мурд ва цхьаннахьа а болх беш вац, цхьабакъда, цун йиъ сесаг-м я болх беш а из кхоабаш а, хIаьта из ше дына хьехамашца нах тувлабеш лелаш ва.

Талдиев Абукара мурдий декхар дика кхоачашлу, ши сесаг, ши цIа, автомашина йолаш ва из, хIаьта ше пхьаннахьа а болх беш а вац.

Нах Iеха а беш, общественни вахара юкъера а боахаш лел Торшхоев Хьамид, Мархиев Махьмад, Бекботов Бета, кхыбараш санна бола фанатикаш.

Уж дукха бац, хIаьта а воча оагIорахьара Iоткъам бу цар наха, къаьстта а кагийча наха.

Дукха ха я лоамаи кхалсаг Iотеiаеш йола во оамалаш дIакховса еза. ХIаьта аз тахан беррига кхалнах тIахьех къаьнарча замах юхедисача эхь долча гIулакха—урдувна духьала цхьатарра къовсам лоаттабара.

Уж эхьера гIулакхаш дар дукха ха йоацаш районе хиннача шоай конференце кхалнаха дийцараш. Геттара раьза а боацаш цу хьакъехьа дийцар кхалнаха Наьсарен района юрташка яьча сходашка а.

Советски Iаьдал латтача шерашка овлангара денз хувцаденнад вай кхалнаьха цIагIара вахар. Кхы юха а йоагIаргйоацаш дIайоалаш латт дына тувлорах йиза йола традицеши Iаьдалаши.

Хь. КУРКИЕВА,

КПСС Наьсарен райкома секретарь.

УЗБЕКСКИ ССР. Кассансайски водохранилища эргаьккха тоаяьяьлча бокъонца хица Iалашъергья Андижански областера Намангански Чустски районаш. Кассансай яхача хихи, цунах хьадетталуча Чаткальски дукъа тIара Iолешача тоатолгехи, цунна гонахьарча хьастехи 165 миллион кубометр хий Iоаде лерхI, хьалхагIа Iоадеш хинначул 65 миллион кубометр дукхагIа хул из.

Водохранилища 5 эзар гектар хиллал долча целинай лаьттага хий кхоачийтаргда.

Сурта тIа: водохранилища эргаьккха тоаеш деш дола гIишлой балхаш.

Е. Корниенко сурт.

ТАСС фотохроника.

ДОАКЪАРА ЧА КИЙЧДЕ

Хьайбаш Iангара даха кийчлуш да Урус-Мартана района боахамаш. Деррига 8660 юкъара хьайба да районе. Царел совгIа 10 эзар хьакхей 20 эзар нана котами я района боахамашка.

Хьайбаштеи оалхазараштеи лаьрхIа йола помещенеш тоаеш латт хIанз. Царех цхьаьраашта механизаци еш я. Деррига хьайбаш Iангара дахара тоъал помещенеш хургья районе.

ДIадахача шерашкарчул дикагIа вIаштIехьбаьккхаб укх шера боахамашка гIожа доакъар кийчдара болх. Иштта, укх шера 21 сентябре 10007 тонн гIожа доакъар Iалашдаьд совхозашка. Цул совгIа 31631 тонн силос кийчъяьй цар. ДIадахача шераца нийсдича укх шера гIожа доакъар 8085 тонн, силос 9878 тонн дукхагIа кийчъяьй цар. Бакъда, планага диллача гIожа доакъар 44 процентий силос 45 процентий мара Iалашъяьяц районе. Цу тайпара хьал нхерамe да. Цудухьа совхоза кулгалхой декхарийла ба боахамашка долаш дола ча доакъарийна лаьрхIа нходе.

Чах наг яьннхачул тIехьагIа Iанарца кIаьд а даь концентраташ техача геттара безаме дуъ из хьайбаша.

ДIадахача шера «Горец» яхача совхоза цхьоалагIча отделене наг яьнкха ча Iанарца кIаьддеш тийпар хьайбашта. Из болх беш лаьрхIа йола шин секцех латта камера яр отделене. Бакъда, технологе бокъонаш цар нхоачашъеш ца хиларахи отделене кулгалхоша ледарло ярахи из гIулакх юкъахдисар цар. ТIаккха Мичурина цIерахча совхоза шоллагIча отделене цу тайпара камера вIалла болх бе дIайолаялийтанзар. Цудухьа вIалла кийчданза ча дуадир цар Iаьсашта.

Укх шера шурий-товарни ферме лерттIа вIаштIехьданиха деза ча доакъара лаьрхIа кийчдара гIулакх.

М. АЛБОГАЧИЕВ,

А. РЫЖКО.

ДукхагIа терко е мехкдаьттахой

Кхыча городашка а юрташка а баха нах санна кино, концерташка, театре аха ловш ба МалгIабикерча «Картофельная» яхача участке бахараш а. Цхьабакъда, укхазарча Чкалова цIерахча клубе кIезига хул уж. ХIанал из? Из да укх гарггарча хана «Картофельная» яхача участке хьийкха картинаш бахача наха цкъа дайна а ца Iеш массехказза баргадайна хилар.

— Керда а дика а дола картина деча дукха нах хул клубе, — йоах кагийча наха Мамилова, Плиева, Гетагажева, кхычар. — Масала, «Зина демийла» яхача картинага хьажа геттара дукха нах ихар, цхьа моттиг йисанзар зале ца йохкаш. Иштта дукха нах хул кхыдолча дикача картинашка хьожаш а. Цхьабакъда, кIезига хьувкх тха клубе цу тайпара кинофильмаш. Цулухьа цIагIа багIа нах, сагота яле а, сарахьа культурно салаIа ара а ца бовлаш. Белгалдаккха деза Грозне хьокхаш дола картинаш МалгIабике геттара тIехьа хьокхаш хилар а. КIезигагIа дале а бутт юкъе бол царна.

Геттара кIезига йоакхо ю кинофикаце республикански управлене МалгIабика гонахьа ядача юрташка бахарий а.

Шера цкъа е шозза мара хилац МалгIабике Грознерча театрий артисташ а, мехкдаьттахой шоашка сатувсаш боллашехьа. Дукха ха йоаккх МалгIабикерча наха шоай хьаший биц ца луш. Бакъда, из ца ховш санна гучайовлаш яц Нохч-ГIалгIай хьалхарийн иллейи ансамбла, Нурадилов Ханпаше цIерахча драмтеатра, кхыча театрий коллективаш.

Культура Министерствои Кинофикаце управлении хьажа еза мехкдаьттахошта эшарашка.

П. АМИРОВ.

Даьхенна —дукхагIа шура

ТОЛАМЕ ЧАКХДАККХА ШУ

Укх деношка доярка ди деэдеш хилар Урус-Мартана района хьайбаш леладераш. Шура яккхара, из паччахьалкхенга дIаялара а план кхоачашъяра итогаш йир цига. Хьайбаш леладеча фермай болхлоша дIаяхача кхаь кварталах лоаттаьяча социалистически яхьа итогаш йича, 15 доярка совгIаташ делар районин юрта боахама производственни управлене. Коммунистически къахьегама ударник, аьина сийлен цIи елар ткъаь дояркана. Хьайбай фермашка хьалхле лелаераштa маьхера совгIаташ а ахчаца премеш а елар.

Чакхдоалаш латт семилетка тIеххьара шу. КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш кхоачаш а еш хIанзалца ца хиннача тайпара дика толамаш доахаш хьабоагIа укх шера Урус-Мартана района совхозий шурий-товарни фермай хьайбаш леладераш.

Иштта, цхьоалагIа октябрь хьатIакхоачаш ерригача района паччахьалкхенга шура йохкара кхаь квартала план 101 процент кхоачашъяьй.

Дог гIоздоаккх, района ерригача совхозаша планал совгIа паччахьалкхенга 118,3 тонн шура йохкаш нийс бетта план ханал хьалха кхоачашъяро.

Совхозаш вIашагIъехкачахь эггара хьалха укх шера кхоачашъяьй шура яккхара оттаяь план.

ДукхагIдолча даькъе шура совъяккха торо хилар укх шера района боахамаша аххан замалахь кагий доахан лаькха па Iеш детта доахан а лоаман даьгIенашка дажа дIалахкарах.

Лоаман даьгIенашка доахан доажадар пайдане гIулакх хилар кхетадаьд тха района боахамашкарча хьайбаш леладераша. Дийнахьеи буси хIара Iаттагара йоала шура 60—70 процент совъяьлар, хIаьта шурий хьоанал 3,4 процент хиначара 4,6 процент хилар. Бакъда, укх аьхки дукха догIа дедхарах альпийски цонех боагIача тайпара пайда эца вIаштIехьдаланзар хьайбаш леладерий, хIаьта наькъаш па хиларах приемни пункте дIаккхухьа шура тIехьаювлар. Альпийски цонех бизза пайда эцара эггара хьалха наькъаш дахка деза. Цунца цхьана гормолкомбинато йоаккхо е еза даьгIенашка сепораторни отделени хьеллара.

Гурахьа хьайбай продукташ совъяхара дика новкъостал ду детта доахан бахчеви культурашца кхабаро, хIаьта концентраташа шурий хьоанал совйоаккх. Силос йоллача хана деттача доаханна цахаддаш моша хьажкIаш лоаттаяра де мел дезар дир хIара совхозе. ХIаьта хIанз доахангара йоаккха шура кIезига ца ялийтара, оаха дIаеннача шекара свеклах Шаьларча шекар доаккхача заводо тхоашта хьахьожаяь жом тел доаханна.

ЦхьоалагIа октябрь хьатIакхоачаш хIара беттача Iаттагара 1163 килограмм шура яьккхай совхозашка.

Соахка цу хана яьккхачул дуккха а дукхагIа шура яьккхай тха боахамаша укх шера хIара беттача Iаттагара. «Горец» яхача совхозе хIара беттача Iаттагара 169 килограмм совгIа шура яьккхай, хIаьта Мичурина цIерахча совхозе — 123 килограмм.

Къаьстта дика толамаш даьхад «Горец» яхача совхоза йиълагIча отделене дояркаша, скотникаша, Iуша. Цар бригадир ва ший болх дика бовза, опыт йола хьайбаш леладер Iарби Катаев. Цу отделене хIанзле хIара беттача Iаттагара 1600 килограмм шура а яьккха кхоачашъяьй шера план.

ХIара беттача Iаттагара 1631 килограмм шура яьккхай «Гехинский» совхоза цхьоалагIча отделенерча массехк шера ца хувцалуш Рослахбеков Супьян бригадир волча дояркай коллективо.

Района совхозий шурий-товарни фермашка болх беча 180 дояркех 22 доярка хIара беттача Iаттагара шура яккхара нийс бетта план тIехкхоачашъяьй.

ХIанз хьайбаш леладерашта хьалхашка латта бехктоккхамера декхар — детташ дола доахан лерттIа Iангара дахари кхы хьинар лаьгI ца долийташ дIахо къахьегари.

А. РЫЖКО,

Урус-Мартана района юрта боахама производственни управлене воккхагIа вола зоотехник.

ДОЯРКА ДИ

Семилетка тIеххьарча шера шоаш тIаийца доккхий декхараш толамца кхоачашдара, социалистически яхье а баьнна къахьегаш ба Грозненски шурий совхоза хьайбаш леладераш.

Дика лоархIабаьб уж хьайбайн коа тIарча оалхазарийн продукташ паччахьалкхенга йохкара шера планах.

Ерригача совхозе шура йохкара нийс бетта план 102 процент кхоачашъяьй. Кхаь кварталах паччахьалкхенга 7 тонни 800 центнери дала дезача хIанзле 9 тонни 964 центнери дулх дIаденнад совхоза хьайбаш леладераша. Паччахьалкхенга тха дохкара план а тIехкхоачашъяьй. Планах 550 центнер дохка дезача хIанзле 664 центнер дехкад.

Грозненски шурий совхоза хьайбаш леладерий вахаре дика оамал а хинна дIаэттад хIара бетта пхелагIча дийнахьа доярка ди цIей хьисапе деэдар. Из ди дIадихьар укхаза укх деношка.

Лакхарча хьокхамашца доярка денна накъа баьхнаб совхоза шоллагIча отделене хьайбаш леладераш. Нийс бетта баьча балха итогаша хьахьокх мел хьинаре къахьийгад хьайбаш леладераша хIара Iаттагара йоаккха шура совъяккхара. Ферма дукхагIа болча дояркаша хIанзле тIехкхоачашъяьй паччахьалкхенга шура йохкара шера план.

Ше ферме балха енача шинкхаь шера лакхара хьокхамаш доахаш хьайоагIа юрта Совета депутат йола доярка Вахиева Зина а. Цунна дика яйзай ше лелабеча вурийтта Iатта оамалаш. ДоагIача тайпара Iунал деш, ханнахьа хий моладеш, хьайбай дог эккхаргдоацаш хувц-хувцаш доакъар декхарца мара шура совйоаккхалург ца хилар дика кхетаду цо. Зехьа довц Зинай къа, хьахулар дог гIоздоаккхаш да.

Т. АРЧАКОВ.

Эзараш шераш хьалхара говзал

Военно-Грузински наькъагара малхбоалехьарча Дагестана Iандий лоамашка кхаччалца, бIаьш километраш йIаьхъенна улл къулбехьеи оагIонгахьара лоаи шаи тIауллача лакхача лоамаша чуерзаяь Нохч-ГIалгIайче.

Цун йIоаххала латт йоккхий хьунаш, лоамаша къайла а яьха яда альпийски даьгIенаши беркате атагIенаши, цига ягIа цхьан хана вай даьша тIох етта хиннеи ца талхаш укх ханага яьннеи вIовнаш а нах баьха бIарчча юрташ а. Дукха къахьийгад геологаша, археологаша, этнографаша, кхычар Нохч-ГIалгIайчен территори массе оагIорахьара тахкар духьа. Укх тIеххьарча хана къаьстта а дукха болх баьб Iилмахо-археолог волча нов. Крупнова эзараш шераш хьалхагIа хинна хIамаш тахан гуча а доахаш. Цхьабакъда, юхе а кIезига дисадац дукккхача специалисташа къа а хьегаш хIанзчул тIехьагIа гучадаха дезаш дола хIамаш.

1924 шера ГIалгIайчен лоамашка Iармхера лоаман-климатически станцеш йохкача дакъа лоацаш со волаш каст-каста гора сона чIожешка гIолла Iимад йоацаш листлиста латта доккхий гIирсаш. Тамаш яйташ яр юрташка дIачувоадача ягIа ткъаь итт метр лакха тIема егIа вIовнаш, наха чуIе тIох детта доккхий гIирсаш, герга тховнаш а деш детта малхара кашмаш. Лоамашка бахача нахагара дукха легендаши фаьлгаши хезар сона цигарча гIирсех лаьца дувцаш. УрагIа ме йода йиткъагIа а йолаш нийсса йиъ саьна етта ткъаь итт метр лакха, кIалхара бух шоралла а бIоахалла а пхиппа метр а болаш, тIайилла шифер а йолаш бIарг лакха а дов де а оагIоца яьха къорган а йоахкаш я ерригга вIовнаш цхатарра. Юххьанца денз дувцаш хьадоагIачох, жа шурийца йошаьча кIирах баь маркхал а ухийташ тIох етта я уж.

ЦхьацIайола вIовнаш хьалйоттача хана тIаяь тайп-тайпара белгалонаши догамаши долаш я. Къаьстта хоза я Эса керте аьтта оагIорахьа Пхьуй, ТIаргим, Хамха, Эгикхал яхача юрташта гаьна йоацаш ягIа ТкъобIаь-Ерда яха, геттара хьалха вайнаха кераста а язычески а ды лелабаьча ханара белгало санна латташ йола храм. Из хьалъяьй 1000 совгIа шу хьалхагIа.

ХIанз санна йохаяьяцар храм хьалхагIа, тIох деттача ший тховнашца, ийченашца, хьалхашканашца хьарча оагIорахьа пенаш тIа дахкаьча наьхеи хьайбайн сурташца, храме дIачувоаллача дIехьеи сехьеи уллача кхерех даьча шин лоамца чурча пенашта юкъе деттача эIылех яьча облицовкаца, кхерий корниза Iалаьмате хоза даьча догамашца бIарчча яр из хьалха. Ма говза а хиннаб-кх цу хана геттара хала тIавала везача цу лакхача моттигашка селлара гIишлой материал тIа а кхухьаш хоза уж гIирсаш даь нах!

1925 шера курорт Iармхи хьалъеча хана Военно-Грузински наькъагара Iармхи кхаччалца ннкъ билла болабелча 1,5 метр кIоарга кIоаг корабир йошаяь кIир а 20 сантиметр сома чIоагIъеннача кальцита аьлхаш а чуйолаш. ХIаьта хьоара бод санна йолча кIирага хьежаш баьхкача специалисташа соцадир кIир шурийца йошаяь хилар, хIаьта боккхийча наха дийцачох из маца йошаяьй ховш дацар.

Цу хана каст-каста лорашцеи инженерашцеи цхьана лоам хиннача аз, талхаргдоацаш докъадаь декъий дадача малхарча кашмаш чура лехьа а еш, Боро тIарча Терски областа музее дIачуелар байпача наьха тIехкаш, хьайбай декъача пхьпех даь тIаьрскаш, гебагIаш, аьшка эIанарех яь кочамаш, болата кийнаш, дуккха кхыйола хIамаш.

Хьалдаь латтача цу гIирсашка хIанз гIирсаш дотташ волча инженера бIаргашца со хьежача, аз дика кхетаду, уж гIирсаш лакха культура йолча, математиках дика кхеташ болча мастераша мара хьалдотта йиш ца хилар.

Юха тIа а вахе ТкъобIаь-Ерда яхача храма юхе Iохайна вагIаш массехк сахьат доаккхар аз сов цун хозала бIарахьежаш. Царех дуккха хознеш хIанз йолаш яц. Къаьнара хIамаш хозахеташ болча наха Грозерча, Орджоникидзерча, Тбилисерча музеяша юкъ-юкъера цхьаца кхерилг боаккхаш дIакхихьад кхертIош тIа хоза дийхка сурташи догамаши. Аз къаьстта тамаш йора селлара хоза догамаш деш цхьатарра карнизага бахийтача кхерах, из селлара нийсеи хозеи вIаштIехьбаккха цу ханарча наха харах.

Храм йолчча метте уж карнизаш а цул тIехьагIа вай республика музее яда цар образецаш а техкачул тIехьагIа сона гучадьлар уж ши-шегIа хьахинна тIой ца хилар, цар тIа цхьанне а инструментаца догамаш даь ца хилар, художникаша-архитектораша хьаьяьча формашка маркхал а бехкаш кийчдаь уж хилар. **Карнизага ахийта тIой хьадаь кагий аьта жагIеи гIуми шурийцеи кIирацеи вIашагIа а эдаь фуа шед а тохаш кийчбаь маркхал хьалхагIе а хьаяь кийча лаьттача кепашка а бетташ.** Цхьан кхерий тIа гIолла бахийтача шаьрача тIоано геттара дика хьахьокх кхера сенах латт, цемент е маркхал хоттаболийташ йола хIанзара кхы тайпа, хIамаш теха кийчъяьча моллагIча бетона йолла белгало йолаш из кхера хилар. Цу тайппара, гучайоал эзар совгIа шу хьалхагIа шоай тайпарча гIирсий хьалхашкахьара оагIош догача хана цига юкъеахийта кхера хьабара къайле. Цунца дувзаденна дуккха хаттараш доагIа кепаши цу чу йотта материалаши кийчъяра хьакъехьа, бетона маркхала юкъеахийтача хIамай боарамах, кепа еттачул тIехьагIа хIамаш мел ха йоаккхаш ядийтай, йIоахалла мишта вIашагIъеллай карниз, кхера чIоагIбалар мишта хиннад, дуккха кхыдараш.

ДIахо тохкамаш даьчул тIехьагIа кхы а дукхагIа дух тIа даргда вай хьалхарча хана хиннача гIишлош яра культурана.

I-Хь. ТАНГИЕВ,

инженер-гIишлошъер.

ДИКАГIА ДIАДЕ ЯЛАТ

18—20 сентябре болабеннаб Наурски района боахамашка гурахьа дIадув ялаташ дIаде. Эггара дикагIа яьяр цу гIулакха эша кийчо Ленина цIерахча колхозе. ХIара культура чуийца йоаллашехьа оахар укхаза лаьтта. Оахам даь ши-кхо ди доаллашехьа макхаш даха, дисковани е, лаьтта шаьрдара турбаш текхае йолайора. Цу тайпара дика тоадаь да колхозера гурахьа ялаташ дIадувргдола деррига 5520 гектар лаьтта.

Эггара хьалха араяьлар Ленина цIерахча колхозе кIа дIаде Мигиев Сайд-Ахьмада кулгалду агрегат. Цун тIеххьа арабаьлар кхыбараш а. Хьалхарча дийнахьа денз шерра социалистически яхь яьржар механизаторашта юкъе.

ВIаши къовсабеннарашта юкъе хьокхам телаш ба Солнышкин Николай, Горин Андрей, Зайкин Владимир, Протасов Николай, кхыбараш. 7—8 сантиметр кIоаргеи хIара гектара 4,5—4,6 миллион фийг кхоачийташи дIадув цар кIа. КIа дика дIадерал совгIа смении нормаш а денна тIехкхоачашъю царех хIаране.

Цхьабакъда, кIа во дIадувш моттигаш а нийслу боахаме. БIаь гектар гаргга долча лаьтта 3—4 сантиметр мара кIоарга дIадийнадац кIа цхьоалагIча комплексни бригадерча Князьков Михаила кулгалдеча агрегато. Ший селлкага даим бIарг лохкаш ца хилар бахьан долаш цу тайпара гIалаташ дувлийтад кхоалагIча комплексни бригадерча сеяльщика Самокрутов Михаила а.

Кхы а я Ленина цIерахча колхозе агротехника бокъонаш телхаеш йола моттигаш. ЦхьоалагIча бригаде дерригача оахам тIа яьац кIа дIаде доладелехьа еш йола культиваци. Из бахьан долаш доагIача тайпара кIоарга а дика а дIадийнадац цига кIа. Оахама тIа дисад цхьадола буртигаш.

Дика тоадаьдац кIа дIадувш дола лаьтта «Ше байракх» яхача колхозе. Оахам деча агрегаташта тIехьатайса макхаш хиннадац укхаза, дарбалаши галаши геттара йокъа а енна чIоагIъелча мара йолаяьяц оахама обработка е. Из бахьан долаш хала да механизаторашта хIанз а кIа дIаде, хIана аьлча, чIоагIача оахама лерттIа Iочудолхац селкай дискаш. Цудухьа 4—5 сантиметр мара кIоарга дIаделац кIа цхьадолча кхашка.

Духхьал «Ше байракх» яхача цхьан колхозе мара доацаш дац уж кхоачамбоацараш. Иштта во тоадаь да кIа дIадувш дола кхаш «Россия» яхача колхоза нов. Дежина кулгалдеча № 2 йолча бригадеи «Терский» яхача совхозеи. Цига хIанз а тIехьагуш я оахама тIа йохаянза ухка дарбалаш. Цар чIоагIа новкъарле ю кIа доагIача тайпара кIоарга дIаде.

ВIалла юкъе юкъ йоргйоацаш вIаштIехьдаккха деза селлкашта кIа хьатIакхухьилга. Масала, уж кхоачамбоацараш да Ленина цIерахча колхоза йиълагIча комплексни бригаде, «Россия» яхача колхоза цхьоалагIча бригаде, иштта «Ше байракх» яхача колхозе а «Терский» совхозе а.

Цул совгIа духхьал Ленина цIерахча колхозе мара Iалашдаьлац механизаторашта юкъе лерттIа социалистически яхь йоаржаелга. кIа дикагIа дIадер духьа къовсам лоаттабелга. Из кхоачашде а лакхе белгалдаьха деррига кхоачамбоацараш кхы вIалла ха дIа ца йохийташ дIадоахилга вIаштIехьдаккха а декхарийла ба боахамий кулгалхойи специалисташи. Из кхоачашделга хьадехаш хила еза юххьанцара партийни организацеши производственни управлене кулгалхойи.

Ам. ПЛИЕВ, тха собкор.

ДОГ ГIОЗДОАХА ТОЛАМАШ

Ножай-Юрта района «Заветы Ильича» яхача юртбоахама артела къахьегамхой дикача толамашца чакхдоаккхаш ба ер юртбоахама шу. Дика хьийкъай укхаза шекара свекла. Кхыметтел хиш ца дехкача участкашка а хIара гектара тIара планах 150 центнер яккха езача 250 центнер шекара свекла яьккхай шекара свекла кхееараша.

Районе эггара лакхагIа дола хьокхамаш Гапаев Агий звено да. Дика хьийкъай цун шекара свекла, юкъера лаьрхIача хIара овла 1—1,5 килограмм дозал долаш я.

Атта дацар уж санна дола толамаш кхеде. Шоаш дIайийнача культурашта дика йоакхо йора, хан-ханнахьа лаьтта цамцадоаккхар, эшача хана удобренеш товсар.

БIаьстий, плантацешта гIулакх деча хана Гапаева звенона цIе гымпел еннаяр. ХIаьта хIанз юртбоахама шу чакхдоалаш итогаш еча хана звенос шийгара хьалхле дIайоаккхийтарг ца хиларах теша йиш я цар доахача толамашка хьежача.

Лакхара хьокхамаш гойт звено членаша Ганаева Хаване, Орзимова Манус, Алапаева Аьсета. Уж дика хьувкъам кхебаь мастераш ба. Дукха хьинари низи тIабахийтаб цар шоашта дукха деза а денна хьайцача гIулакха. Ха яххалца дIаболхац уж кхашкара.

Дика совгIат деннад Герханов Зелимхана укх беркатерча шеро.

— Зехьа довнзар полеводаша хьийга къа,—йоах цо. Дика хьувкъам Даьхенна дика совгIат да. ХIанз тха керттера декхар ханпахьа хьувкъам чуэцар да.

Чуэцарца цхьана паччахьалкхенга продукци дIаялара гIулакх а дика лел укхаза. Шекара свекла цхьа центнер кхай тIа ара ца юташ дIакхахьара дика вIаштIехьбаьккхаб цар шоай болх. ХIанзле шекар доаккхача заводе 800 тонн свекла дIакхачийтай цар.

Зубайраев Хьасана кулгалдеча бригаде укх деношка ерригга хьажкIаш чуийца баьннаб. Цу гIулакхо торо хулийтаргья сихагIа шекара свекла чуэцара беррига низ тIаберзабе.

Октябра сийна 10 октябрь хьатIакхоачаш чуийца а баьнна паччахьахьалкхенга шекара свекла дIаенна бовла дош деннад цар. Шоай дош кхоачашдергда полеводаша. Цар къахьегамо тешал ду цар из кхоачашдергхилара.

З. ЭСАМБАЕВ.

«СЕРДАЛО»

2-гIа оагI. 9 октябрь, 1965 шу.

Литературни оагlув

Москве хургдолча нохч-гlалгlай литература кlиранга

ГУЙРА

ЯНДИЕВ Жамалда

Кlай дилла бlарг санна
Дехха юкъера малх хьеж,
Дукха лув энгар хинна
Бlаьхбенна мух хьекх.

Шортта набаро хьесташ,
Бос байна лаьтта улл,

* * *

Дилла сийна сигале
Иштта йиькха лаьттача
Лаьтта хьаьна хургдацар,
Цlимхара е безаме
Веззача саг ца хилча
Цох кьонах а аргдацар
Алал малав дилла
Метта тlа модз дилла

* * *

Хьо-м кьонало хьаьста
Бlаьстенга елакъеж,
Сом-м гуйрангахьа леста
Лаьттангахьа хьеж.

Лакхе гlолла кхесташ
Декъа гlанаш лохе дувл.

Хьаьна хьийга мерза къа
Аренашкара чудийрзад,
Из беркате рузкъа
Колхозий коашка дlаэттад.

Шортта ваьха чакхваьннар,
Е lийне ца воалаш,
Дика во ца овлаш
Дуненцар бувваьннар?

Лаьтта-м ваха веза
Холо, оатто ловш,
Лаьтта-м лела веза
Ше фу ледаду ховш.

Сонта ма ялалахь
Бlаьсте хоза яле а!
Гуйра беркате йолга
Iа цlаккха диц ма делахь.

ОСМИЕВ Хьамзат

СА ХЬО МАРА ОАМАЛ БАЦ

Хьо-ма мегаргья со воацаш,
Ва са Даьхе,
Со хьо йоацаш мегаргвац.
Хlама дац са укх дунен тlа
Кхы хьа маьхе,
Зlамга, доккха — цхьаккха дац.

Вахар латтаргдий малх боацаш?

Ший йовхалца
Цунна дуне хьеста мог.
Лаьча мегий тхьамаш доацаш?
Ший бераца
Шийла хургдий наьна дог?

Гаьнаш хургйий овла боацаш,
Ткъовро йоацаш?
Царех сомаш латаргбий?
Сийрда гlозал дег тlа йоацаш

Ираз доацаш
Илли зовне декаргдий?

Са иллена денал деннар,
Ткъамаш чlоагlдаьр,
Нана-Даьхе, из хьо я,
Ший бера дог нанас санна,
Са дог дlоахдаьр,
Йоакхо яьр са, — из хьо я.
Са вахара овла ба хьо
Ва са Даьхе,
Сона хьежа малх хьо ба
Таханара гlозал я хьо,
Кура Даьхе,
Сийрда кхоане, — из хьо я.

Хьо-ма мегаргья со воацаш,
Гlоза Даьхе,
Са хьо мара оамал бац.
Хlама дац са лаьттан букъ тlа
Кхы хьа маьхе
Гаьна, гарга—цхьаккха дац.
1965 шу.

* * *

БЕТТАЛА БИЙСА ВЕДАНА ЛОАМЕ

Ведан лоаме. Ахкан сайре.
Дицлургдоаца хоза сурт.
Гув тlа даьлча бlаргаяйра
Ювца хеза Харчой-юрт...

«..Бийса эттар, накас санна,
Дега, сина беш ший тоам.
Тхьагlарваха вампал санна,
Тийна латтар лакха лоам.

Хьалла лакхе, цун бlарг
белхаш,
Харш а даьккха кlоаргга
ший,
Цу харшагlа удаш, теркаш,
Хьийдда доагlар шийла хий.

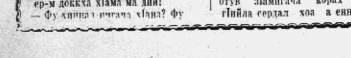
Лоам тlехьашкар арабаьнна,
Бутт ший наькъа болалу,
Кlеззиг хьалхагl баьде
хинна
Лоамий кортош лоталу.

Тlера хьийдда доагlа шовда
Дото лента санна къаг.
Селла хьеlа доагlа шовда
Мелаш барех чlоагlа хьаг.

Гулделар тхо хьаста керте,
Барт-йиш тайна доттагlий.
Коанаш хьекха дихьар барте
Лоаман керахь литта хий.

Цо дегlаца дlа даьржа,
Маьженашка беттар низ,
Бlаь шерашка лоамах
даьжа,
Лоамо шийна бенна низ.

«Моллагl хьайба, — яьхад
нийса, —
Укхаза деча сиха дарст..»
Ведан лоаме. Беттал бийса.
Зеламхана мийнна хьаст...

Художественни литература хьакхолларашта цlаккха а бе-бешка доацаш хийттаяц шоай произведеней тlехьале. Кхоане йоаца художественни произведенеш — Iоажалах яргйоаца тlехье санна я. Нагахьа санна литература дешараша художественни произведени къоабалъяь тlаийцаяле, цар дегашта а синошта а цо салоIам баьбале, цар сакхетам цо кlезиг-дукха а пайдане сомабоаккхе — из автора ираз а цунна тlалаттача доккхийча деккарий ка ялар а да. Аз книжка яз а ма даьдий, из кепа а ма техадий, цул тlехьагlа цунах фуннагlа хуле а со сагота а вац, яхаш вола писатель гlалат вуввлаш хиларал совгlа, из кхераме а зенне а да. Писатель халкъа вахара юстара латт, тlагlоллара зем боаха саг вац, из — общества вахара хьинарера доакъошхо ва. Цудухьа литература кхоллачунна бе-башха доацаш хета йиш яц халкъа хьашташ, цун дагалоаттамаш. Литератор, нагахьа санна из нийсача наькъа тlа латте, общества вахарцара шийн моттиг йовзаши, шийн йоазоний чулоацама лостам малагlа ба кхетадеши, литература дешараша шийн произведенеш дикаца Iаткъийташи хила веза, къаьстта кердачей кхувш йоагlачей тlехьенна.

Тайп-тайпара уйлаш дага ахаза Iелургвац укх тlеххьарча шин бетта вай республика районашка хиннача литература деной доакъашхо хиннар. Урус - Мартане а, Наьсаре а, Сунже а, Галашка а, Шатое а, Наьре а — массанахьа а нохч-гlалгlай литератораш беза хьаьший санна тlаийбу къахьегамхоша. Наьсаре районерча «Экажевский» совхозе, Iаьли-Юрта йисте Мурада дукъ тlа ма дарра цlай хилар писателаши совхозера къахьегамхойи вlашагlкхийтача 12 сентябре.

Вай ханарча наьха сакхетамах долча цхьан бакъдолчун ма дарра писатела сурт диллача, из дашхача, чулоацам кlоарга болча цу бакъдолчун кхоане бlаргаго адамашта гlо дича — тlаккха цо шийн деккарех цаI кхоачашду. Нохч-гlалгlай художественни литератураца дукха-м яц вай

ЛОАМАШКА ГlОЛЛА

ЛИТЕРАТУРАХ ЙОЛА УЙЛАШ

заман таханарча гlулакхашта хетаяь произведенеш, хlаьта а яраш къахьегамхоша сийдеш тlаийцай. Писателаша районашка чакхъяьхача книжкай базарашка литература дешараша хетта а хетташ дlаийдора А. Бокова «Райхьант» яха повесть, М. Мамакаевеи Х. Ошаевеи «Пхьа лехилга дlадалар» цlи йола книжка, А. Ведзижева «Лар» яхача дувцарий гуллам, Яндиева поэтически книжкаш, кхыдараш.

Районашка хиннача книжни базарех а литература произведенеш ешача сайренашка а оаха ма дарра кхетадир вай республикера къахьегамхой историко-революционни темах дола литература къаьстта хьашт долаш а цунца безам латташ а хилар. Цудухьа раьза хиле писателашкара автографаш эхаш хулар литература дешараш И. Базоркина «Тlахьехам», М. Мамакаева «Революцен мурд» яхача граждански тlом лаьттача хана вай халкъо контрреволюцена духьала лоаттабаь бирса къовсам буввцача книжкашта. Из вlалла тамашийна дац, хlана аьлча мехка Советски Iаьдал чlоагlдеш кlезига цlий Iодахадац нохчийн гlалгlайи.

Лоацcача хана чухь понагlо болх баьб нохч-гlалгlай писателаша историко-революционни тематика даькъе. Цу хьакъехьарча произведенеш тlа дlахо а болх беш ба литератораш. Цар шоай керда произведенеш язъю Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара хетаяь. Цу даькъе тоъала ледара хеталу Дай-мехка Сийлахь-боккхача тlема хетадаь дола художественни литература кlезига хилар, хlана аьлча вай халкъа а дукха ба цу тlема турпалхой, вай къамаша а шоашкара доаггlаш дола дакъа лаьцар цу бирсача шерашка мехка Котало яккхарца. Цудухьа нийса да литература дешараша вай писателех цу ледарло хьакъехьа бехк баккхар.

Литература деношка къахьегамхоша хьаккхашта увттаду писателашта хьалхашка шоашта ловраш, шоай хьашташ. Ачхой-Мартана районерча «Самашкинский» совхозе а, Наьсарерча «Экажевский» совхозе а, Сунженски районе а — массанахьа литература дешараштa чlоагlа лов юрта боахамерча дикагlча, хьалха латтача нахах, коммунистически къахьегамах шоай вахара хьисап даьчарех йола произведенеш хьакхоллар.

«Советски писатела динза даргдоацаш цаI да, — йоах А. Румянцева «Правда» тlа кепа техача «Советски интеллигенце творчески къахьегама партелах» яхача статья тlа. — Из декхарийла ва вахаро дlадехаш дола цхьа хlама кхоачашде — коммунизмашна тlехьа лоаттабеча къовсама ма могга гlо де — из чlоагlбара новкъостал деш мел дар хьалкхаба, цунна духьале еш мел долчунца къовса, юхатоха».

Цу бехктокхамерча декхара цlенхаштта уйла е йоагlа нохч-гlалгlай писателаша а, хlана аьлча тишденна, ширдаьнна, халкъанна зенне дола къаьна Iаьдалаш дицдалийта ца могараш а, дына боадонах къаста са ца кхетараш а тоъала дукха ба. Лоаман кхалсага хьакъехьарча нийсхонах а дlаяхачей хlанзарчей хана цунна тlалаьттача цхьадолча Iоткъамех а, шариlата законашта кlалхара яла гlертача кхалсагах а йола произведенеш нонагlо Iайнай нохч-гlалгlай литератураца. Иштта да И. Базоркина «Тамара» яха пьеса, А. Бокова «Райхьант», «Хала никъ» цlи йола повесташи дувцараши, А. Ведзижева понагlо дола дувцараш, С. Чахкиева «Кад бизза хий» яха поэма, А. Айдамирова дувцараш. Цу теманна хетаяь я Д. Яндиева, М. Мамакаева поэтически произведенеш. Районашка литература деноо дlахьоча хана оаха литература дешараща къамаьлаш деш а, книжкаш дохкаш а, тхоай произведенеш ешаш а тхона къаьгга гучадаьлар цхьаькха: кагийча наха а боккхийчарна а лов кердача, вай замо кхеьча советски кхалсагах, цхьаккха тайпарча ширдаьннача Iаьдалцей шариlатацей бувзам боацача а хоадамболлаш царех къаьстача а кхалнахах, кхоанен иразага кхача боахкача, коммунизме бахаргболча кхалнахах йола произведенеш хьакхоллар. Цу хьашташа белгалдаьккха хьахьокх нохч-гlалгlай литература дешарий сакхетам лакхбеннилга, цар хьашташ дегlадаьхкалга. Из вай литератораша дика кхета а даьд, литература дешарий хьашташта жоп дала уж декхарийла а ба.

Писателашта шоаш боккхийбе ловш цхьаькха хlама гучадаьлар литературни сайренашка. Писателаш произведенеш йийша баьлча районашка, юрташка царна тlеххьа шоай йоазош дешар кьонача, язде болалуш болча кагийча наха. Иштта бар Галашкара дешархо — йоl Гайтукиева, Сунжера Шамардина, Наьсарера Гагиев, кхыбараш. Массанахьа хьалкхувш йоагlа кьона литературни тlехье.

ЗЯЗИКОВ Бахьаудин.

ОЧЕРК

РАЙКОМА СЕКРЕТАРЬ

Грозненски шурий совхоза кхоалагlча отделене шекара свекла чуэцара даь воскресник дар. Наха кадай а сиха а бора болх, цаI вокхал тlех ца виса гlертащ санна. Мерзача овлай бlаьш тоннаш заводе дlаяхийта яьннай. Фу дича дикагlа салоlалургда кхашкарча хьалашка? Безамера къамаьл деш хилча. Из тайпа къамаьл да а дар цига кхаьчача райкома секретара Ахматханова Махьмада Тамарас кхалнахаца даьр.

МоллагIа а яхар мо дола дунен къамаьл а деш, хlара кхалсага дезалга фу хьал да, бераш могаш дий, деша дагlий, мишта деш ховш дух тlа ювлар из.

Иштта цхьалха деш дола къамаьл, ходалар доацаш, ши - шегlа доалаш санна политически темашка даьлча, дика кхетабеча, шоай меттала кхалнаха дувцар цо вай мехка хиннача лоархlамегlа долча политически гlулакхех лаьца, цу даькъе КПСС ЦК сентябрьски Пленума исторически решенеех лаьца а.

Кlаьдбенна хиннача кхалнаьха бlаргаш сийрдагlа къега даьлар. Дикача, безамерча дешаша, хоза терко яйташ долча дувцача керда хиннача гlулакхаша кlаьдбалар дицдолийтар, къахьега Iемача кхалнаьха, кулгашка кхы тlа а кердагlа низ болийтар. Йоакхо йола безаме саг бlаргавайча, цун къамаьл хезача цу сахьате саайлуш, гlайгlане хиннар санаргlата воалаш, дог гlоздоалаш ма хулий.

Из цlаккха а дагарадалац райкома секретара, хlаьта Iимерзал нахага дlа а кхоачийт цо. Iымерзал кхачийта а Iац. Хьажалаш.

Доккха во дера сомий-баьца даарий совхоза кхоалагlча отделене тракториста дезалга: цlаьхха хатарах велар цlен-да. Юхейисар зlамига кхо бер а долаш йола Хади. Гlайгlапо кlалйихьар кхалсаг. Дергдар фуд ца ховча яьннаяр из. Дунен чам байнабар, цхьанна а хlамапна бlарахьажа безам бацар.

Нагахьа санна цу кьонача кхалсагага кхаьчача балийна Махьмада Тамара юкъееннасцаре цунах хургхиннар ха хала дар. Цо массе а тайпара дог айдора цун, из бераштa хьалхара бехктокхаме йолга, сага декхар фуд дувцар цунга, хьехараш дора, цо де дезар хьалха а доахаш. Цунах а кхоачамбаь Iанзар райкома секретарь. Цо материальни хьакъехьа а гlо дир Умахановa Хадена, цун новкъостал доацаш хиланзар хьалде доладаь хинна цlа даь доаккхилга, боахам меттахьа ца боалийтилга, берий йоакхо елга.

Махьмада Тамарийна ховра боккхача, безамерча къахьегамо, общественни балха мара Умахановай гlайгlа яйе йиш йоацилга. Цо дуккхаза а къамаьлаш ду цунца политически темаех лаьца, из парте яха кийчъю. Цхьа ше мишта йода а ца ховш общественни балха юкъейода Хади, цунах агитатор, цеховой профсоюзни организаце секретарь хул, цхьаболча наьха сакхетам чу ширача замах юхейисача зуламерча оамалашта, къаьстта царех кхалнаьха хьакъехьа ярашта духьал хьинаре къувса йолалу.

Иштта шийн йоккхагlа йолча новкъоста гlонца къахьегама сага доккха ираз кхаьчар кьонача коммунисткага Умахановa Хадега, цунах совхоза дикагlйола звеньевой хилар.

Каст-каста Махьмада Тамара йолча хулаш я Сулейманова Лена. Из ух ше бакъахьарча новкъа яьккхачоа, кхетамца кхеьчоа, мадарра аьлча шийн шоллагlа нана хинна дlаэттачоа цlаьккха а цlаьккха а баркал алар духьа. Йиlига Ленай дlадоладала а кхелехьа телха вахар тоалу сийрда маьлха зlи хинна юкъеьлар Махьмада Тамара. Из берий цlагlа лелаяь я. Ший да-нана дагадагlац цунна. Ленай гаргарча наха лаьрхlар йиlиг берий цlагlара дlаюгилга. Цхьабакъда, хьаькъал доацаш, хила йоагlа йоакхо а терко а йоацаш дир цар из. Йиlиг уж болчара дlа а яха, айла юкъе лела яьлар. Хlара денгара денга Iовш доагlар кхувш йоагlача йиlига ду во гlулакхаш. Йиlиг геттара талха а телха яйна дlаяла йиш йолаш яр, йоакхо а терко а йолча

Махьмада Тамарий кулгаша юхаэза мара.

Йиlигагара хьал хайнача цо хьем боацаш чехка ше йолча чуйигар из. Ший нанас санна даар а дувхар а лоаттадеш, хьехар а деш лелайир цо из. Школе деша яхийтар, хlара денна, хlара сахьата терко йора, Ленай кхетам чу Iайнача бlехача оамалех из цlенъяр духьа. Бlаргагучча хувпалуш йоагlар Лена. Хьаькъал а долаш, дийша а йолаш кхувш йоагlар из. Ше кхеечун новкъосталца заводе балха яхар из. Цига дика саг а нийсвенна дезал хилар царех.

Бер долча хана школа, дезало Iомадаьр боккха лоархlам болаш да саг кхетамца кхера. Цудухьа Махьмада Тамарас геттара дукха терко тlаухийт школашта. Ахка дlадоалаш латтар, гуйра гарга йоагlар, хlаьта цунца цхьана керда дешара шу долалу ха а тlакхоачаш латтар. Школашка ремонт е езар, керда классни цlенош хьатlаде дезар. Райкома секретарь Кень-Юрта, Ильиновски станице, Йоккхача Атагlа — школаш йолаш мел йолча нах бахача пункташка ух.

Кень - Юрта цо юртсовета председателаца Халидовца а юртарча коммунисташца а цхьана вlаштlехьдаьккхар школа хьалъяра а ремонт яра а общественность оарцагlйоаккхилга. Кхийна мел вола саг хилар цига дакъа лоацаш. Шоай лоlамагlа общественни воскресникаш чакхдаха доладелар. Наха 10 эзар кирпишк йир, царех хьал а детта пенаш хьаьхар. Плотникаш а корабир. Бригада вlашагlкхийтар. Плотникаша - общественникаша тхов а тиллар, деррига кхыдола дахчан пхьоарала балхаш а дир. Иштта гlулакхаца, хайра хlама ца долаш школа хьалийр юрта. Цу гlулакхага садолийтар райкома секретарь яр.

Кердача дешара шерага шийн ханнахьа кийчъелар районера кхыйола нах бахача пункташкара школаш я. Ленина цlерахча колхоза председателаца нов. Гагуевца кlезига дувца дезанзар Махьмада Тамарий, колхоза чотах школа цlенош хьалде из раьза хилийта. Цудухьа цигарча колхозхой бераш цу дикача школе 1 сентябре деша дахар.

Цкъа, занятеш йолаеннача юххьанцарча деношка райкоме баьхкар Комсомольскера нах. Чlоагlа сагота а болаш, райкома секретарь йолча нов. Ахматхановайга шоай къамаьл дlадир цар. Гlулакх мишта дар аьлча, юрта бархl шера деша школа мара яц хlаьта нийслагlча классе деша деза дешархой дукха ба, царна городе аха гаьна я.

Хьем боацаш чехка цу гlулакха оарцагlъяьлар Махьмада Тамара. Дукха аха йийзар «Советская Россия» яхача колхозе, цигара республика халкъа образоване Министерстве а кхыча организацешка а. Юххера а гlулакх вlаштlехьдаьлар: цига нийслагlа класс йиллар. Цига деша волавелар 40 дешархо, царех моттигерча къамах йола 18 йиlиг а йолаш. Даьша - ноаноша чlоагlа баркал йоах Махьмада Тамарийна, цо шоай берий йоакхо ярах.

Дочу - Борзой юртарча цхьаболча даьша - ноаноша шоай бераш школе ахийта тигац, аьнна хоам хилар райкоме. Райкома секретарь цу сахьате цига йода. Дай-ноаной болча а яха, уж деррига бераш деша дагlа дезаш хиларах дlакхетабир. Цул тlехьагlа деррига деша дагlа ха йола бераш парташ тlа а хайшар.

Цхьабакъда, массаза а хилац гlулакх шаьрра чакхдоалалуш, цхьан дикача хьехамехи пайданадар де яхарахи кхоачам хулаш хилац. Кхыдар а нийслу.

Цкъа гучадаьлар Чишкински школерча хьехархочоа Эскиева телха гlулакх карагlдаьнна хилар, боккъалдар аьлча — цо зулам даь хилар. Хlаьта школа директора Идалова из администрацех а общественностах а лочкъадаь хиннад. Ла йиш йоаца хьал эттар школе. Эскиеви Идалови санна болча нахах тийша дита йиш ярий бераш кхетамца кхеделга? Нов. Ахматхановас парте райкома бюро оттаду из дош. Тlаэц Идалов партера а балха тlара а дlаваккхарахи зуламхо Эскиев суде валарахи йола решени. Хlанз школе порядок меттаоттаяьй, дика новкъостий а бахийта хьехархой кадраш лерттlа Iалашъяьй.

Ширача замах юхейисача зуламерча оамалашца къовсам лоаттабар райкома секретара балха керттерча оагlонех цаI я. Нах кхетамца кхебара дешашта хетаяьча гражданий сходашка къамаьлаш ду цо, каст - каста производстве болча а, цlагlа а, шо-шоашца къаьстта а нахаца къамаьлаш ду. Цо хьинаре дакъа а лоацаш района колхозашкеи совхозашкеи вlашагlьехкай лоаман кхалнаха йола политграмота кружокаш а школаш а.

— Ширача замах юхейисача телхача оамалашцарча къовсама юкъе гlолга духхьашха Наьсаре хилар са, —дувц Махьмада Тамарас. — Ширача замах юхейиса телха оамалаш лелаераш, дына Iаьдалах йола харцонаш лелаераш гучабоахаш йоккхача активе духхьашха цига дир аз къамаьл. Цунах вlалла сона дага а доацар хилар. Активе са бувца бийзача наха вlашагl а елла делегаци яхийтар гор. Орджоникидзе вахаш вола са да волча.

— Хьай йоI соцаелахь, — яхаш, айхьаза а баьнна тlагlийртабар из волча бахараш, — кхы тхо хьоадийя къамаьл ма дайталахь. Могийтаргдац хьона.

Цхьабакъда, дас шоашта доагlаш дола жоп деннадар царна.

— Шо бlаь шу тlехьдисад, —бехк боахар цо царех. — Шоана кердадар бlаргагац, шоана гуш дац дыно а къаьнарча Iаьдалаша а шоашта йийтта баргалаш тедаш вай нах боахкилга. Са йоI ленински парте член я. Из духхьала бодача нийсача новкъа йода.

Иштта, шоаш дихьача гlулакхах хlама а ца хинна, юхабийрзабар доастама баьха Iадати шариlати леладераш.

Цу хана денз, кlаьдъялар доацщаш, деррига ширача замах юхедисача телхача гlулакхашца, дерригача дог гlоз баха а толаме къахьега а наха новкъа мелдолчунца къовсам лоаттабеш хьайоагlа Махьмада Тамара. Цо кепа теха арахийцад бусалба дына харцонаш гучаяхара дешай хьакъехьа яздаь дукха а балхаш. Каст - каста Iилма - атеистически темаех лаьца йола лекцеш еш, докладаш ю цо.

Грозненски района колхозашкеи совхозашкеи къахьегаш вай Даьхен дуккхача къамех бола нах ба. Уж ба эрсий, украинцаш, нохчий, армянаш, гlалгlай, гlумкий, дуккха а кхыбараш. Халкъий доттагlал чlоагlдара, советски патриотизми социалистически интернационализми кхеяра дош тlехбаьнна боккхача лоархlаме да. Махьмада Тамарас цу хьакъехьа ше а дукха болх бу, хlаьта цунна юххьанцарча парторганизацей низаш тlа а лестаду.

Къхыбараштa хьехараш де моральни бокъо шийн хилийтара сага шийна а дукха ховш хила деза, цо шийн идейни кхетам хадданза лакхбе беза, нах кхетамца кхебара балха хьаькъал а хьисап а толашагlа хулийташ тоаде деза.

Лакхера образовани а яьккха, хlанз аспирантуре ка маьхала а ювлаш диссертаци язъеш йоалл Махьмада Тамара.

Грозненски района юрташка а станицашка а наха каст - каста бlаргагу безаме ела къежаш юхь а йолаш йола лакхача цегlара тоам бола кхалсаг. Из я парте идеяш къахьегамхой хьаькъале кхухьа, сийлахь-доккхача гlулакха — вай мехка коммунизм хьалъяра гlулакха ка маьхала а ювлаш къахьега наха новкъостал деш йола Ахматханова Махьмада Тамара.

А. КУИМОВ.

Саг едда маьре яхар вlалла лоалуш вацар Мухтар-молла. «Яхь йоаца кlант ма кхувла вай, едда маьре гlоргйола йоl а ма кхуйла вай», — оалар цо каст-каста. Чlоагlа лорабора молла шийн мехкарий меттел шийн безачар-бовзачар мехкарий а. Кхийна яцар аьнна,кхе лета йоl—шийн яр а наьха яр а — махулла сихагlа маьре яхийта гlерташ хулар Мухтар-молла. Иштта бокъонца пхийттаръяьннай, алалехьа шишийн аргlах маьре дlаелар цо шийн йоккхагlа йола кхо йоl. Бакъда, зlамагlа йола йоl — Ханифа кlезига-дукха гоае дагахь вар молла: цун эгара бочагlа йола тlехье яр Ханифа.

Лелаш-лелаш, мишта хилар а ца ховш, хоза йоl а хинна дlаэттар Ханифа. Гlулакхаца, эзделца йолаш, даь юхь-эхь долаш йолча цунна чlоагlа раьза вар Мухтар-молла. Ханифас харцахьдар дергда аьнна вlалла дага а дацар цунна. Бакъда, хилар-кх из дагадоацар! Фу дергда даьла кхела?..

...Кхыча юрта хьоашалгlа ваха ши-кхо ди а даькха саррахьа боад къовлалуш цlаккхаьчар Мухтар-молла. Бокъонца ер коа ваьнна валалехьа хьадухьалъедар укхан сесаг, во цlогlа а детташ.

— Ай, цlи ма яьларий вайх хlана! Ай, ираз ма дайрий вай! Ерригача юрта хьалхашка сий доацача ма даьларий вай! Ай, ер-м доккха хlама ма дий!

— Фу хиннад ... хlана? Фу хиннад? «Цlи яьлар, ираз дайра»! Хьаалал адамий меттала хиннар фуд!

— Ай, из фуд «Хиннар фуд?» яхилга! Хьо сакъердаш леллашехьа а йоl-м едда маьре яхай хьа.

— Мала яхай!.. — кхы дош хьа ца оалалуш, къурдаш дир

АБУКАРА ДУlА

ЮМОРЕСКА

молла. — Ай, Ханифа йий Iа ювцар?

— Хlаьта? Кхы йий хьа йоl из йоацар?!

— Хьанга яхай из къотlа? Малав-мукъагl хой из яхар?

— Хьа мутlаIалам ва-кх. Хьалла Шапшаркъий Абукар.

— Аьъ! Аз шийтта шера хьийкха саг! Кхы эхь хиннадий цунна а!

Кхы цlагlа дlачу ца воалаш, кхы хlама дlа ца йоаккхаш, шалтеи-тlехкари хьа ца доасташ ше ма водда Абукарар бахача вахар Мухтар-молла. Цар цlагlа саг ца а нийсвенна, гаьна боацаш багlача Абукара поанахошкахьа дlалестар молла. Коа хозаш сага Iимад йоацаш сатийна яр, хlаьта цlенош дlакъайла дар. Тlаккха отув зlамигача корах арауха гlийла сердал хоа а енна, дlатlавахар ер корага. Отув чу ламаз деш вагlаш шийн довхо Абукар бlаргавайра Мухтара. Гар мо йола йоккха шалта яьккха бе а йоаллаш дlачуийккхар молла отув чу. Цу ханна ламаз даь а ваьнна, дуlа де дагахь гош тlа хайра Абукар.

— А, йовсар, во йовсар! Са цlенах катоххал кьонах хиннав хьо! — яхаш тlавийрзар цунна молла, шалта бухь дlатlа а агабеш,—Хlанз ховргда-кх хьо фу кьонах ва! Дуlа даь вала хьо.

Кхеравенна, моллага цкъа-шозза бlарган а къоарзадаь, чувенна дуlа де волавелар Абукар. Цкъа аьнар шозлагlа а кхозлагlа а оалаш, вlалла ца доагlа аяташ а дешаш, геттара дlаьхдир Абукара шийн дуlа.

—Ай, фуд Iа леладер? Дуlа даь вала! Дуlа даь вала, яхаций аз хьога! — яхаш чlоагlа корзагlваьнна хьовз Мухтар-молла.

Абукар сихвала вlалла безам болаш вац. Цунна хов ламаз тlа вагlаш вола саг молла вувргвоацилга. Тlаккха хьалгlатта йиш йий ламаз тlара, йоккха шалта хьатlалестаеш латташ молла хилча, коа волаш саг а ца хилча?

— Вала дуlа дий, хье вlалла варгволаш вале, — яхаш тlехьтlехьагlа дукхагlа хьаьрвоал молла. Хlанз молла дукхагlа долча даькъе моттийта деттар цlогlа. Абукара кхы дов де дага ше веце а, арахьа болхаш-боагlаш болча наха шийн майра оаз дlахазар ловш вар из.—Ламаз тlа вагlа саг а вийна, жожагlата ваха йиш йолаш со-м вац. Вала йисте хьай дуlа дий!

Доалаш дац Абукара дуlа. Чlоагlа дlаьхденнад из боарам боацаш.

— Йистедаккха хьай дуlа! — геттара чlоагlа цlогlа детт молла.

Иштта ше фу дергда ца ховш корзагlваьнна хьувзаш моллеи, дlаьхдаь дуlа деш вагlаш Абукари болчча хьачубайлар юртара нах (наькъа тlа гlолла болхаш хеза хиннадар царна молла детта цlогlа). Шалта бера дlайоаккхаш хьалаьца молла юхатlехьашкаваьккхар цар, хlаьта из отув чура дlааравоаллашехьа а хьалъура а нийкха, ведда Абукар а кlалхарваьлар.

Цу хана денз моллагlча дlаьхденнача къамаьлах а, къовсамах а, пхьегlа тlа дукха дувцача хабарах а «Абукара дуlа» оалаш

НОСТОЕВ Iалихан.

ХАМХОЕВ Ахьмад

ДОШО ГУЙРА

Денош лоацлу, бийсаш
йlаьхлу,
Гаьний гlанаш легаш да,
Гаьна, халча новкъа даха
Оалхазараш кийчлуш да.

Бешамашка, хьун
кlоаргешка
Бекарг тахан кхайкаш яц,
Чlагаргаш а шоай бlенашка
Тхьовра санна хозаш дац.

Хьунаш, ареш шоай
дувхарах
Бесах эргайоалаш латт,
Iалам хьесташ лийна зизаш
Биркъе дийрза маьлхар
латт.

Морхаш яьннай дукхагl аха
Маьлха денал лаьгlлуш да,
Лакха лоамаш
кьайладоахаш
Тlа ухаш доха а да.

Цкъаза Iаьржа морхаш ехе
Сийна сигле гучайоал,
Михо лоамцар морхаш лаьхке
Юхаь сигле къайлайоал.

Денош лоацлу, бийсаш
йlаьхлу,
Гаьний гlанаш легаш да,
Гаьна, халча новкъа даха
Оалхазараш кийчлуш да.

Доазол дехьара

СОГЛАШЕНИ ТЕЛ ХАЮ

НЬЮ-ЙОРК, 7 октябрь. (ТАСС). ООН-ерча Пакистана массазарча викала Саид Амджад Але а Инде массазарча викала Г. Партхасаратхе а селхан кепа теха арадаьннача Кхерамзлен Советага дахьийтача письмош тIа шинна а оагIонгахьара шоайла беххаш ду тIом соцабара хьакъехьа баь барт бохабарах.

Партхасаратхе 32 моттиг йийцар тIом соцабара хьакъехьа баь барт пакистански бIунашеи авиацеи 1, 2, 3 октябре бохабаь, хьакхайкадир ше карара ялийта Хаджи-Пир яхачареи Лахор яхача секторереи позицеш юха караерзае гIерт Пакистан, аьнна.

Саид Амджад Але Инди бехке йир массанахьа а цхьатарра наступлени е кийчлуш из хиларах, цо предложени елар индо-пакистански тIом латтача районе шинна а оагIон бIунаш хьалхагIа шоаш лаьттача кхаччалца тIехьашка доахилга Iалашдар духьа йиъ держава комисси яхийта аьнна.

Селхан дIайоаржаьача 20 октябрера Кхерамзлен Совета резолюци кхоачашъяра хьакъехьарча доклада тIа Генеральни секретара У Тана хоам бир, бIунаш хьалхагIа а санна тIехьашка ца доахаш латт, аьнна.

У Тана белгалдаьккхача тайпара, ООН-о зем баха бахийтарий миссе начальника Макдональда хечачох, цIена военни гIулакхашка хьежжа хилча, «довнаш хиланза даргдоацаш да, хIана аьлча шин оагIон бIунаша лийца латта позицеш вIаши сов гарга я»...

Макдональд, йоах доклада тIа, бIунаш массехк ярд гаьна тактически тIехьашна доахаш хилара хьакъехьа шинна а оагIонна юкъе моттигера соглашени яйта гIерта кхоxкам кIаьдбари дагадоацаш довнаш вIашка ца дайтари духьа.

Макдональда баьча хоамах, по кулгалдеча зем боахарий группана юкъе 80 саг ва хIанз.

БОННИ ИРАНСКИ МЕХКДАЬТТЕЙ

Ирански къаман мехкдаьтта компаненеи ворхI малхбузехьен германски мехкдаьтта фирманеи юкъе соглашени яьй Персидски залива йистерча зоне мехкдаьтта лехарахи даккхарахи лаьца. Договорни районо чулоац 5150 квадратни километр хула майда. Соглашенена кулгаш яздаьча малхбузехьен германски фирмашта юкъе я «Винтерсхалль - Квандт А. Г.» яха кассельски мехкдаьтта концерн, «Дейче Эрдэль А. Г.». яха гамбургски концерн, аьннар отташ йола «Преиссаг» яха компани.

Цу тайпарча соглашенена кулгаш яздар да, язду «Эттелаат» яхача газето, «Малхбузехьен Германи ирански мехкдаьтта дахара юкъе дукхьашха дакъа лоацаш хургхилар». Гаргарча малхбоалехьен йIаьхий мехкдаьтта доалла моттигаш караерзаяра доккхий низаш тIаухийташ малхбузехьен германски капиталисташ бола дукха ха я. Цхьабакъда, царна новкъаювл Гаргахьарчеи Юкъерчеи Малхбоалехьен мехкдаьтта доалла моттигаш чIоагIа шоай бе йоахкаеча англо - американски компанеша ю чIоагIа духьале.

Ховш махиллара, Малхбузехьен Германена шийна чухьа шера доаккха мехкдаьтта 7 миллион тонн мара яц, хIаьта ФРГ хIара шерра шера йоагаеча мехкдаьтта продуктаех 34 миллион тонн хул. Долче, шийна хиланза даргдоацача мехкдаьтах геттара доккха дакъа доазол дехьара, цу даькъе англо - американски мехкдаьтта компанешкара ийданза ца йолаш я. Малхбузехьен Германий.

Шийца къувсарашта мехкдаьттах ше тIехдаьнна дукха сов ахча телаш хилар лерхI Малхбузехьен Германе, лерхIа йизза бокъо а йолаш. ХIаьта хIанз Гаргахьарча Малхбоалехьен мехкдаьттана йолча англо - американски монополех йист яьккхай. Иранаца оттаьча соглашенех белгалду боалаш болча пайдах кхо дакъа Ирански къаман мехкдаьтта компаненеи цхьа дакъа малхбузехьен германски фирмаштеи кхоачаргхилар, хIаьта а ФРГ-е из шоашта пайдана хилар лерхI. Цул совгIа; ирански мехкдаьтта хьакъехьа гаьнна дIахо йолха планаш а я цига вIаштIехьйоахаш. Кепа йоазоно хьахойт ирански мехкдаьтта лехараи дахараи йола консорциум. ФРГ-е йилла хилар а цунна юкъейолхаш лакхехьа хьоахаяь фирмаш хилар а. ФРГ правительства консорциума кредит лу, из мелд ца хойташ чIоагIа къайла лоаттаду. Ховш дар, бонски цхьан газето яздаьча тайпара, из дукха а миллионаш маркаш хург хилар мара дац. Къаьгга гуш да, Иранерча малхбузехьен германски фирмашта юхалур ахча теларца цу гаргахьарча малхбоалехьарча мехка йола шоай политически влияни шеръе гIерташ Бонна доал ду гIозараш долга.

Дмитрий КОСАТНИН.

УНЗАРА ЦИФРАШ

ЛОНДОН, 7 октябрь. (ТАСС). Моцал, къел, энжел, ЮАР-е массаза а баьхача наха деш лоадама медицински гIулакх ца хилар из да эзараш африканцаш бовра бахьан.

ХIара шера туберкулез хинна 60 эзар моттиг белгалъю республике, хIаьта 95 процентал совгIа бола цамогаш хула нах ЮАР-е бахача кIай цIока доацачарех ба.

ЮАР-а цхьайолча районашка, белгтала аьлча IажагIа бесаш дарий паргIатача пачхаьалкхене, Iалаьмате чIоагIа даьржад гастроэнтерит яха лазар. Из бахьан долаш да пхе шарага а кхачалехьа дерригача африкански берех кхоалагIа дакъа леш хилар. Цун керттера бахьан да хиланза яргйоаца кхачан продукташ ца хилар.

ХIанз а тIехьа хIара бетта йиъ е пхиъ моттиг хул полиомелит яхеи кIигаш дувлеи лазараш кхийтта. Бетта 200 гаргга саг цамогаш хул дIайхача лазарах. Цу лазарех 75 процент юрта районаштеи 90 процент совгIа ЮАР-е бахача кIайчарех боацача нахаи кхоач.

Вай доттагIий болча

МОНГОЛИ

Монголо-советски доттагIала месячник дIадоладеннад халкъа Монголе. Цунца дувзаденна торжественни собрани хилар Улан-Баторе. Ше къамаьл деш МНРП ЦК Политбюро членалла кандидата, монголо-советски доттагIала Общества центральни Совета президиума председатела Б. Лухамсурэна аьлар, монголо-советски доттагIала традиционни месячник вай доккха цIей да, вежарашха долча советски халкъаца вай халкъо лоаттадеча доттагIала низи из доxарг да хилари хьахьокхаш дола. Монгольски Советски халкъий доттагIал, аьлар оратора, чIоагIеи дохаргдоацаши да, хIана аьлча царна кулгалду къовсамашка деналах чIоагIъеннача, пролетарски интернационализма принципашта тешаме йолча, социализми коммунизми хьалъяр духьа лоаттабеча юкъарча къовсамо, дунеи халкъашта юкъерча дешашта идеяши хетараши бокъонца тешшаме цхьатарра хиларца вIашагIъювзаенна йолча марксистско - ленински партеша.

МНР-енеи Советски Союзаи юкъера экономически барт-цхьоагIон гIулакхаш тIа-тIа дукхагIа шерлуш хилар а дийца, Б. Лухамсурэна аьлар, монголо-советски доттагIало новкъостал дергда традиционни доттагIал дIахо чIоагIдараи монгольски а советски а халкъашта юкъе массе оагIорахьара барт-цхьоагIон гIулакхаш леладараи.

БОЛГАРИ

Профсоюзий VI-ча ДерригДунен конгрессе йода болгарски делегаци из толаме чакхъяргхиларах дог тийша а йолаш, аьлар Болгаре профсоюзий Центральни Совета председатела Стоян Гюрова Варшаве дIаваха ше араваьлча. Конгрессо кхы а дукхагIа кхотадергда монополистически капитала духьала, машар, демократически бокъонаш бахьан долаш лоаттабеча къовсамера дунеи халкъашта юкъерча болхлой классеи дунеи профсоюзни боламеи низаш белгалдаьккхар болгарски профсоюзий кулгалхочо.

ЧЕХОСЛОВАКИ

Праге хьайийлай СЭВ-е дакъа лоацаш долча мехкашкарча специалистий-свекла лелаерий совещани. Совещане дакъа лоацараша дIа-юха эцаргъя шекара свекла кхеяреи из культура кхееча а чуэцача а хана хIанзара технологи юкъекхахьареи опыт.

Шведте - Одера тIарча мехкдаьтта чакхдоахача комбината шоллагIа аргIа хьалъеш латт. Из болх бе йолайолийтаргъя хIанз гарггарча хана. Керда объекташ болх бе йолаялийтачул тIехьагIа Германски Демократически Республика химически промышленноста цу йоккхагIа йолча предприяте шера 4 миллион тонн мехкдаьтта чакхдоаккхаргда. Укх шера «ДоттагIал» яхача мехкдаьтта провода чу гIолла укхаза кхоачаргда эзараш тоннаш советски мехкдаьтта.

АДН—ТАСС-а сурт.

НОВОРОССИЙСК. Краснодарера Новороссийске боагIача шоссена йисте дагIа фашисташа топаш етташ боабаьча городерча наха дегIа памятник. «Караберзабе ца мегараш» аьнна цIи тиллай цунах скульптораша.

М. Редькина сурт.
ТАСС фотохроника.

Къона тракторист

Пхи шу хьалха трактористалла балха дIаэца со аьнна Грозненски оросительни конторе вера Ацаев Дауд. Берашха зIамигасаг вар из. ДIатIахьежача дегIа эсала а оамалах аьсала а хийтар из кадрай отделе хиннарна. Из болх бе цунна могаргхилара шекбувлаш бар уж. Тха механик хьавалца сабарде, тIаккха хьожаргда вай, аьлар цар Даудага. Бакъда, цу сахьате цунга жоп дала лоархIаванзар механик а. Иштта ший дагалаттар кхоачаш ца хулаш дIаваха а тарлора Ацаев цига оросительни контора начальник Караев тIакхаьчавецаре. Даудаца лоацца къамаьл а даь цо трактористала дIайийцар из.

Говза трактористаш бар цунца «Комсомольское» яхача хуторе болх беш хиннараш. Цар каст-каста бегвоахар къона керда тракторист. Бакъда, из ца везаш-м дацар из. Дукха ха ялалехьа массанена чIоагIа везавалар хьинар долаш а шийна ца ховр ха гIерташ а вола зIамигасаг.

Эггара хьалха къаьна еха латта чархаш йола МТЗ-5 яха трактор елар Ацаевна. Юххьанца цхьабараштa хеталора вIалла могаргдий-хьогI къоначa тракториста из тоаяь а яьккха болх бе йолаялийта аьнна. Ше кхетаца дер йоккха говзал йолча трактористашка В. Петровга, А. Костыхинга, Д. Бондаревга хоаттар цо. Цар цIаккха гIо ца деш витанзар Ацаев. Дукха низ тIабахийта къахьийгар Дауда из трактор тоаяь яккха гIерташ. Цудухьа цун аьттув баьлар графиках белгалъяьккхача хана тIехьа ца вусаш пхийтта дийнахьа трактор тоаяь а ваьнна болх бе волавала.

Цу къаьнача трактораца даим 140—160 процент норма кхоачаш а еш болх беш хьавера Дауд.

Йоачан хиларах а е ше кIаьдвенна хиларах а цIаккха трактор сарахьа дIаоттаьчул тIехьагIа цунна фу эш ца хьожаш чуводацар Ацаев. Цудухьа, вIалла болх бергбий-хьогI яхаш хиннача трактора тIа шин шереи ах шереи капитальни ремонта дIа ца отташ болх бир къоначa тракториста. Иштта, денгара денга тракториста говзал Iомаеш цIаккха дог ца эккхаш хьинаре къахьегаш хьавера Дауд.

Геттара дика Iомаьй цо хIанз ший балха говзал. Цудухьа Ацаева хьалха даим хьехаши гIо деши хинна говза трактористаш хIанз шоаш цхьайолча хана цунгара гIо дехаши цох йоахка дика оамалаш хьаIомаеши ба. Иштта вай лакхе вийца говза тракторист В. Петров болх массахана дика беш вар. Бакъда, ше болх баь водар из. ХIанз Дауда санна лерттIа йистеваьлча трактор дIа а кхессе цIа шоллагIча дийнахьа Iуйрийна болх бе дIаволавала мара ца везаш трактор кийчъяь ваьначул тIехьагIа чувода из салаIа.

Дукха ха йоаццаш керда трактораш яьхкар хий деттача управлене. Уж дIахьожаеча хана вIашагIтехар механизатораш. Механика хьаттар царга: хьанна лургъя вай керда тракторaш аьнна. Массане дог раьза хинна Ацаева цIи яьккхар.

ЧIоагIа гIадвахар Дауд баьде сигал бесса басар хьекха лепаш латта керда трактор бIаргаяйча. Ший сий дарах чIоагIа баркал аьлар цо новкъосташта. ТIаккха дош а делар цо царна кхы а дикагIа болх бергба аьнна. Теша йиш йолаш да цо ше денна дош кхоачашдергхилар.

Укх шера цхьа ха эттар Орга яха хий геттара доккха дена. ЗIамигачеи Йоккхачеи АтагIа бахача наха чIоагIа кхераме ха эттар. Цига эггара чIоагIагIа оарцагIбаьнначарна цкъе вар Ацаев Дауд. Дийи бийсеи ца къовсаш хий юрташта хьатIадаржаргдоацаш саьргаши кхыйола цу гIулакха эшаш йола хIамаши хьатIаувзаш хилар из.

Дукха веза Дауд механизаторашта а кулгалхошта а.

Укх шера февраль бетта аз шийца къамаьл даьчул тIехьагIа парте дIачуэца со аьнна заявлени язъяьяр Ацаева. ХIанз парте кондидат ва из.

ЦIаккха дицлац тхона эггара хьалха Дауд балха отта венача хана тхоаш цох шекдувлаш хинналга. Цхьабакъда, тхона меттар гаьна-м дар.

И. НИКИТИН,
Грозненски хий деттача система парторганизаце секретарь.

ИШТТА ЛОВЗА

Финальни ловзараш доладелча денз аьттув ца боалаш бар грозненски «Терека» футболисташ. Диазза лайзача цхьа очко мара яьккхаяцар цар. Цудухьа 7 октябре чIоагIагIчарех лоархIаш йолча Луганскерча «Заря» яхача командаца ловзаш шоай гIулакхаш тоадара котбала безаш бар вай футболисташ. ХIаьта йиъ тур чакхъяьнначул тIехьагIа ялхлагIча моттиге йоагIача «Заряна» а чIоагIа эшар ши очко...

ТIанк аьнна хьалийза я Орджоникидзе цIерах стадион. Нийсса пхи сахьат даьлча бургац ловзара юкъейоакх «Терека» центральни нападающе спорта мастера В. Косова.

Сиха а кадай а ловз шинна а команда футболисташ. ХIаьта а совле грозненцашкахьа я.

14-ча минуте бургац кхоач центре латтача «Терека» капитанага Х. Даниловга. Саго лора ца веш аьтта оагIорахьа лаьтта А. Жердев бIаргагушше а сиха цунга бургац дIалу цо. Шийна духьала ведда защитник Iеха а ваь хьаьший вратара Устименко лораю наIараш йолчахьа бургац дIатох Жердева. ХьатIаведдача В. Косова чутох хьалхара гол.

Цхьабакъда, цул тIехьагIа а лаьгIлац темп. Шин-кхаь защитника чакх а ваьнна Н. Чупахина теха бургац хьалоац вратара Устименкос. Кхы а массехказа ший команда кIалхаръяьккхар цо.

Хьалхара тайм чакхъялалехьа кхы цIаькха а хувцалу счет. Из даьр вар цу дийнахьа Iалаьмате дика лайза «Терека» центральни нападающи В. Косов. Хьаьший вратареи защитникеи даьча гIалатах, пайда а ийца шоллагIа гол чутехар цо.

Счет 2:1 а йолаш салагIа йолх командаш. Из цхьа гол чутехар «Заря» яхача команда центральни нападающе Проданеца.

ФУТБОЛ

ШоллагIча тайме счет хувца а, ца эша а гIерташ шоашта могар дир хьаьшаша. Цхьабакъда, «Терека» защитникаша юхатехар цар атакаш. АргIанара контратака еча хана Н. Чупахина шийга хьаенна бургац чутехар В. Косова. Счет 3:1 а йолаш «Заря» команда эшайир «Терека».

Белгалдаккха деза, «Терека» матч тактически нийса чакхъяьккхалга. Луганскерча команда наIараштa цхьатарра кхерам тIатувсаш бар вай нападающеш В. Косов, А. Жердев, Н. Чупахин, В. Сальков. ХIаьта «Заря» яхача команда керттера дега ондало Проданеци Доронини яр. Цудухьа грозненцашта атта дар уж шиъ дIакъовла а уж лерттIа ца ловзийта а.

* * *

Хьалхарча дийнахьа лайзар «Заряи», «Терекеи» дублераш. Счет 3:0 а йолаш луганскера футболисташ котбаьлар.

М. МУСИЕВ.

НОВКЪОСТАЛ ЭШ

Iай лерттIа болх бергболаш культпросветучрежденеш кийчъелга цу учрежденей болхлой эггара лоархIамера гIулакх да. Бакъда, алхха цхьан культура учрежденей болхлой декхар хинна а Iац из. Къаьстта юртсоветаш декхарийла я культпросветучрежденей йоакхо е.

Мишта баьб Шаьла района культура учрежденеша Iана кхоачам?

Района дуккхача клубашка, библиотекашка шортта доагор денад, царна ремонт яьй. Иштта Iана болх боаггIача бесса дIабахьа йиш йолаш я Германчукера, Чир - Юртара, Аргунера клубаши библиотекаши. Кийчъяь йоалаш латт Мескар - Юртареи, Майртупереи, Алероереи клубаш. -Октябрьское яхача юртарча клубе капитальни ремонт яьй. ХIаьта хьалха тишача цIалга чу хинна библиотека, керда цIенош хьал а даь, дIачуйихьай. Уж балхаш деш дикка гIо дир юртсовето (председатель нов. Алиев).

Цхьабакъда, районе хIанз а тоъала я Iанна кийчъяланза йола культпросветучрежденеш. Геттара воча хьала тIа я Кердача АтагIара клуб. Из чIоагIа тишъенна а, цхьаккха культура болх бе йиш йоацаш а я. Дикка къахьега деза из клуб тоаеш. ХIанзалца из гIулакх тесса дитадале а, хIанз - мукъагI, кхы тIехьа ца доалийташ, уйла е еза цу гIулакха юртсовета председатела нов. Ибрагимова.

Белгатоерча юртсовета председатела нов. Абзаиловеи клуба заведующе нов. Тегиевеи гIо дехац шоашта «Шалинский» совхозера цигача шоашта гIо де торонаш йоллашехь а. ХIаьта клуб сихха тоае езаш я.

Цу хьала тIа я Бачи-Юртара клуб а. Клуба заведующе нов. Маневеи юртсовета председатела нов. Межидовеи, шоайла дIа-юха а тетташ, ледара битаб клуб тоаяра болх. ХIаьта юртарча гIулакхашка хьежача из клуб массанел а хьалхагIа кийчъенна хила езаш яр. ХIана аьлча, еррыгача районе ховш долчча бесса, Бачи - Юрта ды лелабу нах ерригача юрта шоай доал оттаде гIерташ низбеш ба. Цудухьа укхаза къаьстта дика вIаштIехьабаккха безаш бар клубеи библиотекеи болх.

Иштта лаьрххIа ремонт е езаш да Курчалоера культура ЦIа а. Из тоаде дукха гIишлой материалаш эш. Уж йоацаш я. Цудухьа культура цIа сибат дайна латт. Шаьла районе меттел республике а йоккхагIа йолча юртех цаI я Курчалой. Цхьан хана башхадика дар цигара культура ЦIа. Болх беш художественни самодеятельноста кружокаш яр, вIашагIъеххар сакъердаме сайренаш, увттадора концерташ. ХIанз из деррига доацаш да, хIаьта культура ЦIа ше а тишденна латт.

В. МАРИНА.

РЕДАКЦЕГАРА: Тха корреспондента баьча тохкамах нийса долаш корадаьд нов. Маринас ший корреспонденце тIа белгалдаь кхоачамбоацараш. Iа хьатIакхача дукха ха йисаяц. ХIаьта Iа хьатIадеча тIехьа хургда культпросветучрежденешта ремонт е а, уж шоай балха кийчъе а. Редакце дог доах цу гIуланха Шаьла райисполкомо уйла эрг хиларга. ХIанз юхейисача хана, цхьанкха ди а тIехьа ца доалийташ, Iалашъе еза района культура учрежденеш гIишлой материалашца а, кхы эшача хIаманца а.

ПРОФТЕХУЧИЛИЩАЙ БОЛХЛОШТА ГРАМОТАШ ЯЛАР

Лакха квалификацеш йола къона болхлой кийчбара а кхетамца къебара а гIулакха берцат а доалаш дуккхача шерашка болх барах РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен Грамоташ еннай Нохч-ГIалгIай АССР гIолла: **АХМАТХАНОВ** Зака Израиловича — республикански профессионально - технически образоване управлене начальника заместитела; **ГАРИБЯН** Левон Казаровича — № 2 йолча юртий профессионально - технически училища директора: **СЕРГЕЕВ** Юрий Петровича — № 3 йолча городской профессионально - технически училища мастера; **ЮЛОВ** Николай Александровича — № 5 йолча городской профессионально-технически училища мастера; **ЯКОВЛЕВА** Мария Михайловнайна — № 1 йолча городской профессионально-технически училища мастера.

«АРАРАТ» ХЬАЛХА ЙОАГIА

Еревански «Арарата» футболисташ — «А» класса шоллагIча группа командашта юкъе хьалха я. Караганде цар эшайир моттигера «Шахтер» — 1:0.

Свердловске «Уралмаш» «Кайрати» счет 1:1 йолаш лайзар. Иззамо счет а йолаш Челябинске «Шинника» лайзар моттигера «Локомотив».

ХIаьта вокх матчай результаташ ераш я: «Волга» (Горький) — «Даугава» — 3:0, «Днепр» — «Авангард» — 1:0, Карпаты» — «Молдова» — 1:0, «Текстильщик» — «Жальгирис» — 1:1.

(ТАСС)

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадугIа

9 ОКТЯБРЬ, 1965 шу.

Радио: 6.30 — «Нохч - ГIалгIайчен лаьтталеладархо» яха передача (нохчий меттала). 6.45 — Музыка. 7.10 — «Грозненский рабочийн», «Комсомольское племяи», яхача газетий обзор. 7.20 — Хоамаш, радиои телевидении передачай программа. 8.20 — «Сердало» газета обзор. 8.30 — Музыка. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (нохчий меттала). 15.00 — Доазол дехьарча композиторий ашараш. 15.30 — Литературни передача (гIалгIай меттала). 15.45 — «Къонал» яха передача (гIалгIай меттала). 16.00 — «Колхозни агитатор» яха беседа (эрсий меттала). 16.15 — Радиовыпуск «Литературни Нохч - ГIалгIайче (эрсий меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала. 17.15 — «Керда кинофильмаш» яха передача (эрсий меттала). 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

Укв: 9.00 — «Къахьагама сий доакх ашаро» яха передача. 9.38 — Фортепьянаи оркестраи дола Рубинштейна дийлагIа концерт. 10.10 — Сигала бесса шараш яха радиопостановка. 11.00 — Евгений Светланова творчески сурт, передача. 19.00 — «Музыкальни вIашагIкхетар», передача. 19.57 — «Къахьачох чам ца баьккхача» яхача спектакла монтаж (гIалгIай меттала). 20.52 — Концерт «Халхара сайре». 22.30 — «Ян Вацлав Стамис» музыкальни передача.

Хьажа

Телевидени: 18.25 — Чурча политика дешаш дувцаш йола обозрени. 18.55 — «Аре сомаьккхараш» яха документальни фильм. 19.45 — «УнахцIено» яха журнал. 20.10 — Профтехобразоване ацарийи халхарийи ансамбла концерт. 21.25—«Литовски цирк» телевизионни представлени.

«УнахцIено» яхача журнала октябрьски номер тIа араяргIолаш я профессора А. М. Меркова «Рака географи» яха статья.

Журнала редакцегара мукъа а болаш, Кердачун Кепа йоазон Агентства (АПН) дешашбарашка дIайовзийт из.

РАКА ГЕОГРАФИ

Укх тIеххьарча итташ шерашка дерригача мехкашка дикка дукхагIа хиннаб раках, нонагIа а пехкий, бронхий, кIезигагIча боараме цхьайолча кхыча органий раках цамогаш бараш. Уж дукхагIа хилара бахьанаш сецца къоастадаь даьнадац, цхьабакъда, царна юкъе кIезигача лоархIаме-м дац тайп-тайпара дола балхаш тIа болча наьха вахара климато-географически производственно-вахареи хьалаш.

ТIехбаьнна боккхача лоархIаме да уж бахьанаш гучадахар, уне дола дестамаш хьераи вахара хьалаштеи юкъера бувзам бовзар. Цо торо хулийтаргъяр рак ца хилийтара де деза гIулакхаш къоастаде. СССР медицински Iилмай Академе хIанзлехьа массехк шера вIаштта Iилма экспедицеш чакхъяьхай Къилбаседа Кавказеи Прибалтикеи, Каспийски, КIайча, Баренцева фордий йистошка а, Малхбузехьен СибарегIеи, юкъерча азиатски республикай. Украинскии Молдавскии ССР районашка а. Экспедицей доакъашхоша чакхдаьхад уне дола дестамаши дестамел хьалхагIа хула лазараши гучадахара духьа бахаш болча нахага лаьрххIа лорала хьежилга тохкаш йолча районий климато-географически башхалонаш, наьха традицеш а, оамалаш а, къахьегамеи вахареи хьалаш а зийнад.

Дуккхача шерашка лорала хьежаш хиннараша а моттигашкарча дарбай учрежденешка дадаш долча лазарий истореша а бокъо лу эргэргача тайпарара уне дола дестамаш дIа-са даржара, уж цхьайолча районашка дукхагIа, вокхазахьа кIезигагIа хилара закона боарамех лаьца дувца.

ЦIека раках цамогаш хулаш хилар мехка къилбаседехьарчул дикка лакхагIа да къулбехьа, цу тIа а къулбехьарча районашка касттагIа нийслу юхьа тIарчеи кхыдолча дегIа дерзанча доакъош тIарчеи цIека рак йолаш хилар. Цун бахьан — цIека дерзанча доакъошта маьлха йIайха зIанараш тIехъьнна чIоагIагIа Iаткъаш хилар да.

Экспедицей доакъашхошта хайнад, моттигашкара оамалаш лелаеш хиларах е дика вIаштIехьяьккха рака духьалара пропаганда хилар бахьан долаш маьлха зIанараш тIехъяьнна чIоагIа Iаткъара духьала лерттIа гIулакхаш леладеча моттигашка цIека хула уне лазараш дикка кIезигагIа хулаш долга. Масала, Туркмене лелаю юхьа тIара цIока а маьлхах къайладоахаш йола керта тIа тохкаю хIамаш, хIаьта климато-географически хьалаш цигарадараш санна долаш йолча Узбекистане леладу цхьа бахьан мара корта къайла ца боаха беттигаш. Цудухьа хозахета дац юхьа тIарча цIека раках цамогаш хулаш хилар Туркменерчул Узбекистане дикка лакхагIа долга.

Средни Азе цхьайолча районашка (Бухаре, Черджоу, Самарканде, Маре) тхьамкеи, йокъи, кIири, ганарий дьттеи вIашагIа а эдаь еш йола «нас» метта кIал ехкаш оамал я. Цу тайпара йолча вIашагIьэяьча хIамаша шод йола морд боча ма боаккхий. Даьча тохкамашца махарра, «нас» лелаеш ба маIача нахах 80 процент гаргген кхалнахах 20 процент гаргген бараш. ТIаккха хIаьта? Медицински тохкамаша тешам боллаш бакъдаь дIахьекхад уж маIанахи кхалнахи кхычарел дикка дукхагIа багарча шод йолча морда раки ракал хьалхагIара лазараши хулаш хилар. ХIаьта из «нас» ца лелае а гIерташ, цхьабакъда, гIаьле увзаш бараштa юкъе гаьнна дукхагIа нийслу пехкий раках цамогаш хулаш бараш. ГIаьле увза нонагIа бараш маIанах хилар бахьан долаш пехкий рак а кхалнахачун массехказзa дукхагIа хулаш нийслу царна. Цу хьакъехьа къаьстта «зуламе» я гIаьленаши сигареташи, хIана аьлча гIаьле увзараша чубуъ концерогенни хIамаш йоахкаш бола дуккха тхьамка кIур.

Каспийски, КIайча, Баренцева фордий йистошка, Казахски ССР, Карельски, Якутски, Бурятски АССР цхьайолча районашка, Архангельски областе СССР медицински Iилмай Академе экспедицешта хайнад цига бахаш бола нах кIаьдача къамарга раках дикка дукхагIа цамогаш хулаш хилар. Хетадала йиш яр, фу дола цу районий климато-гографически башхалоний, вIаши селла гаьна бахаш болча наьха традицейи оамалийи юкъардар, аьнна. Юкъардар корадаьд: цу районашка бахаш болча наха, шоаш чкъаьрий доахаш а болаш, каст-каста кхачанна лаьрхIе дуъ кагий чкъаьрий, уж тIехкех дика цIен а ца деш. Чкъаьрий тIехкилгаша кIаьдача къамарга еча кагийча, кIезига холуш йолча човпаша юххера а гIо ду фордашта йисте гIолла бахаш болча наха юкъе кIаьдача къамарга рак хилийтара.

Юххера а, экспедицей доакъашхошта хайнад мехка тайп-тайпарча районашкарча кхалнаха юкъе шурий пхаьна рак хилар эрг-эргача боараме долга. Цу даькъе, из лазар гаьнна кIезигагIа даьржа да Туркмене, Таджикистане, Узбекистане массаза баха а баьха бахаш болча наха юкъе, городашкарчул кIезигагIа да юртий моттигашка. Цу тайпарча закона боарама бахьан а а гучадаьннад. Из да, климато-географически башхалонашка хьежжа а доацаш, ноахалаша Iомаеш хьаьхкача оамалашка хьежжа. Укхаза кхалнаха бераш кастагIа ду, дукхагIа дIаьхдолийташ наьхкаx доахкаду бераш, наггахьа мара аборташ яц. Цу дерригне а цхьан боараме лорабу уж шурий пхаьна рак хиларах. из кастагIа хул бераш доацачеи кIезига бераш долчеи кхалнаха.

Иштта я вай мехка бахаш болча наха юкъе гучаяьха уне дола дестамаши ракал хьалхагIара лазараши дIа-са даржара цхьайола башхалонаш.

Цу тайпара дола закона боарамаш доазол дехьарча тохкамий материалашца дIанийслуш да. Масала, США, хIаьта иштта Европа мехкашка а цIека рак дукхагIа яьржай къулбехьарчарна юкъе. Дуккхача фабрикашка гIаьле увзилга дийхка йолча Швеце къилбаседехьерча областашка тхьамка Iувша Iомалу болхлой. Цо багара шод йола морд боча а боах, цу доакъошта каст-кастагIа раки ракал хьалхагIара лазараши а хулийт.

Тхьамкацеи кIирацеи вIашагIхьокхадаь дIа а эдеш, аьта бIараши бетель яхача баьцовгIа гIан Iувшаш йолча Инде дукхача районашка а багара рак кхыча моттигашкарчул дукхагIа хул. Доазол дехьарча тохкамаша бакъду, кхалнаха аборташ кIезигагIа а яйташ, бераш йIаьхагIча ханна наьккхах доахкадеча моттигашка шурий пхаьна рак кIезигагIа хулаш хилар; юххера а, гIаьле увзараштa юкъе раках цамогаш хулаш хилара процент дикка лакхагIа да.

Рак медико-географически хьакъехьа йовзилга чакхдаккха доладаь башха дукха ха а яц, чакхдаьнна дала гаьна а да. Цхьабакъда, хIанзлехьа а Iоаьча материалаша новкъостал ду ракал хьалхагIара лазараши уне дола дестамаши ца хилийтара дола гIулакхаш къестадеш вIаштIехьдаха, тIаккхеду зеннерча традицешцеи оамалашцеи къовсам лоаттабе, беркат даргдолча тайпара йола рака духьалара пропаганда лелае.

(АПН).

Город Грозне, Черноречье, Оренбургски улицагIа 30, кв. 3, яхача гр-кас **Осипова** Людмила Григорьевнас суде деннад город Грозне, Революце проспектагIа 4, кв. 60 вахача ший марагара **Осипов** Эрик Сергеевичагара ше хьаялараx дола дош.

Дош дувцаргда гор. Грозне, Заводской р-на халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Щеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 12-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахареи, промышленнини, юртбоахамеи, культураи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ02710 Заказ № 5477.